

Sointu Jokiniemi
Diakonia-ammattikorkeakoulu
Sosiaali- ja terveysalan ammattikorkeakoulututkinto
Sosionomi (AMK) -diakoni
Opinnäytetyö, 2023

ENNAKOITAVAN KUOLEMAN LÄHELLÄ

Kuolevan hengellinen tukeminen

TIIVISTELMÄ

TIIVISTELMÄ

Sointu Jokiniemi

Ennakoitavan kuoleman lähellä-

kuolevan hengellinen tukeminen

Sivut 45 ja liitteet 1

Syksy 2023

Diakonia-ammattikorkeakoulu

Sosiaali- ja terveystieteiden ammattikorkeakoulututkinto

Sosionomi (AMK)-diakoni

Opinnäytetyön tavoitteena oli kehittää hengellisen tuen opas saattohoitoon ja tarkoituksena mahdollistaa psykososiaalishengellinen kuolevan kokonaisvaltainen hoito. Aiheesta on runsaasti lääketieteellistä ja hoitotieteellistä tutkimusta ja hengellinen tukeminen mainitaan osana kokonaisvaltaista palliatiivista hoitoa. Hengellisen tuen tarpeen aihe nousi seurakunnan käytännön tarpeesta toteuttaa positiivista uskonnonvapautta ja tukea kaksikielisen seurakunnan jäseniä. Aiheesta ei ole aiemmin ilmestynyt kaksikielistä hengellisen tuen opasta. Oppaan tarkoitus on toimia helpottavana välineenä kuolevan hoidossa ja kohtaamisessa.

Tutkimusmenetelmältään opinnäyte oli kehittämispainotteinen ja tuotoksena rakentui sielunhoidollinen hengellisen tuen opas. Opas *Mätki loahpas-Matkan lopulla* jakautui kahteen osaan, suomenkieliseen ja saamenkieliseen. Teoreettisena viitekehiksenä ja taustoituksena käytettiin aiheeseen liittyvää suomalaista ja kansainvälisiä kuolemaan ja suruun liittyvää tutkimuksia.

Työn tuloksena osoittautui, että hengelliset arvot tulevat esille elämän lopulla. Sairaaloissa ja laitoksissa korostuu hoidollisen saattohoidon näkökulma. Moniarvoisuvassa ja maallistuvassa yhteiskunnassa kristillisten aineistojen ja elementtien tarjoaminen kuoleville potilaille ei ole hoitohenkilökunnalle itsestäänselvyys ja vaivaton toimintamalli. Oppaan tarkoitus on toimia helpottavana käytännön työvälineenä kuolevan potilaan kokonaisvaltaisen hoidossa.

Jatkokehittelyn aiheena opasta voi soveltaen päivittää ja käyttää mukailen. Opas on käytettävissä paikkaan riippumattomasti missä vain kuolevan potilaan luona. Opas on sähköisenä versiona Enontekiön seurakunnan nettisivustolla ja on vapaasti käytettävissä.

Asiasanat: hengellisyys, palliatiivinen hoito, sielunhoito, suru

ABSTRACT

Sointu Jokiniemi

Near the foreseeable death – spiritual support for a dying person

45 pages 45, 1 appendix

Autumn 2023

Diaconia University of Applied Sciences

Bachelor's degree in social services, diaconal work

The aim of the thesis was to study holistic pastoral care before a foreseeable death. There is a lot of medical and nursing science research. Spiritual support is mentioned as a part of holistic palliative care. The need for spiritual support and the need to support freedom of religion in a bilingual parish came up in the parish. There are no previous bilingual guide books on this theme. The aim of the guide is to make easier the supporting practice with patient near the dying.

The research method in this study was development-oriented and the product was a spiritual assistance guide book for pastoral care. The guide *Mátki loahpas – Matkan lopulla* is bilingual, in Finnish and Sami languages. As a theoretical background Finnish and international studies on death and grief have been used.

As a result of death researches have proved that the spiritual values came out at the end of a person's lifespan. In hospitals and care institutions palliative care is emphasized in care-taking. In a pluralistic and secular society it is not self-evident to the care personnel to offer Christian elements to the dying person. The purpose of this final thesis was to make the spiritual aspect in holistic palliative care easier.

As a topic for further development is to review the guide. The guide is available to be used everywhere beside a dying person. The guide can be freely used on the web site of Enontekiö parish.

Keywords: spirituality, palliative care, pastoral care, grief

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	Virhe. Kirjanmerkkiä ei ole määritetty.
2 TUTKIMUKSEN TAVOITE JA TARKOITUS.....	5
3 TEOREETTISET LÄHTÖKOHDAT	7
3.1 Ennakoitava kuolema ja palliatiivinen hoito.....	7
3.2 Muistisairaiden tukeminen kuoleman lähellä.....	8
3.3 Lohduttaminen ja kohtaaminen	9
3.4 Hengellisyys ja eksistentiaalinen tuki.....	11
3.5 Kristillinen vakaumus ja sielunhoito.....	13
3.6 Luopumisen suru.....	15
4 KEHITTÄMISPAINOTTEINEN TUTKIMUSTYÖ	17
4.1 Kehittämistyön prosessi ja menetelmät.....	17
4.2 Mátki loahpas–Matkan lopulla opas	18
4.3 Oppaan valmistuminen, käyttöönotto ja arviointi.....	20
5 KEHITTÄMISTUOTOS	22
5.1 Eettisiä näkökohtia ja luotettavuus.....	22
5.2 Johtopäätökset ja pohdinta	24
Lähteet.....	27
LIITE 1 Mátki loahpas–Matkan lopulla hengellisen hartaustuokion opas.....	32

1 JOHDANTO

Opinnäytetyössäni tutkin psykososiaalishengellisiä tuen käytäntöjä elämän loppuvaiheessa olevan ihmisen suhteen. Tarkastelu jatkui myös kuolemaan ja siinä vaiheessa sivuttiin läheisten ja omaisten osallisuutta surun ja luopumisen tilanteessa. Painopisteenä tutkimustyössä oli ihmisen kokonaisvaltainen olemus, psykologiset, fyysiset ja sosiaaliset osa-alueet, erityisesti hengellinen ja avoin tunnustuksellinen sielunhoidon tuki. Opinnäytetyön kehittämistehtävän erityisenä alueena oli saamenkielinen hengellinen tuki ja siihen liittyvän kirjallisen materiaalin saatavuus ja käyttökelpoisuus. Työn tarkoitus oli hengellisen aineisto-oppaan kautta tuoda kuolevan kohtaamisen elementtejä hoitajien ja kuolevan läheisten saataville ja mahdollistaa kuolevan laaja-alainen tuki.

Työskentelen Enontekiön kaksikielisessä seurakunnassa, missä kielet ovat saamen kieli ja suomi. Diakonin työssä kohtaan paljon ikäihmisiä ja elämän loppuvaiheessa eli saattohoitovaiheessa olevia ihmisiä. Tutkimusaihe lähti käytännön tarpeesta saada tarjottua kirkon näkökulmasta kaksikielisesti saavutettavaa kristillishengellistä materiaalia maallikoille hengellisen lohduttamisen välineeksi kuoleman läheisyydessä. Saamen kielilain (L1086/2003) eli saamelaisten kielellisten ja kulttuuristen oikeuksien perustana on perustuslaki. Lain tarkoituksena on tehdä saamenkielisistä palveluista luontevaa ja toteuttaa niitä ilman erikseen vetoamista. Lain tarkoitus on myös toteuttaa saamelaisten oikeuksia ja käyttää saamen kieltä kaikilla yhteiskunnan sektoreilla. (Saamelaiskäräjät, i.a.)

Työn myötä olen huomannut, että sielunhoidollinen elämän loppuvaiheen kohtaamiseen liittyvä materiaali on hajanaista ja vaikeasti haettavissa. Erityisen puutteen olen havainnut laitoshoitopaikoissa, missä myös vierailijoina käyvät läheiset ja omaiset tulisivat pystyä vastaamaan potilaiden tarpeeseen saada hengellistä tukea kuoleman lähestyessä. Toisaalta kuoleman jälkeen taas omaiset ovat tilanteessa tuen tarpeessa, sekä hengellisesti että käytännön järjestelyiden kannalta. Olen huomannut myös laitostyössä, että hoitajilla on epävarmuutta saamenkielisen materiaalin haussa ja käytössä.

2 TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TAVOITE

Opinnäytetyön tarkoitus oli laatia seurakuntalaisen hengellinen opas läheisille ja omaisille kuolevan vierellä olemiseen. Oppaan sisällön painopistealueeksi muotoutui hengellisen elämän tukeminen tuomalla oppaaseen hartauteen ja hiljenty-miseen liittyvää materiaalia saamen kielellä ja suomen kielellä ja opasta voivat käyttää sekä hoitajat että omaiset. Seurakunnassa on pappi ja diakoni, jotka tekevät myös laitoksissa sielunhoitotyötä, mutta tämän työn tarkoitus oli tarjota hengellisen kohtaamisen elementtejä maallikoille käytettäväksi.

Oppaan nimeksi muotoutui Mátki *loahpas- Matkan lopulla*. Opas on ladattavissa seurakunnan verkkosivuilta pdf- muodossa. Toimitan oppaan myös Muonion terveyskeskuksen vuodeosastolle ja Enontekiön vanhainkotiin, Luppokodille. Edellä mainitut laitokset ovat kuntalaisia palvelevia laitospaikkoja, joissa suurin osa kuolemista tapahtuu. Kuolemat ovat siirtyneet viime vuosikymmeninä enenevässä määrin ammatillisiin hoitopaikkoihin ja laitoksiin (Pulkkinen,2017, s.16–18).

Perusteluna työlleni näin sen, että saattohoitoa ja siihen liittyviä oppaita löytyy julkaistuna ja verkossa runsaastikin, mutta positiivinen uskonnonvapaus ja uskonnon harjoittamisen tukeminen on oppaissa hyvin marginaalisessa osassa. (Hänninen,2015; Hänninen, 2021; Vielä vähän matkaa,i.a.; Saattohoitopotilaan opas,2015.) Käsittelin surua ja siihen sopeutumista sairauden aikana teorioiden valossa. Kävin läpi myös kuolemaan liittyvää tutkimusta. Tarkastelukulmina oli sekä kuolevan potilaan että läheisten ja saattajien suhde suruun ja kuolemaan.

Tarkastelin teorioitten viitekehyksessä ennakoitavan kuoleman vaikutusta potilaaseen ja läheisiin. Käytin käsitettä potilas puhuttaessa kuolemaa lähestyvistä henkilöstä, sillä oletettavasti henkilö on elämän loppuvaiheen laitoksessa, joissa asiakkaita kutsutaan potilaiksi. Tilastokeskuksen (i.a) mukaan vuonna 2021 yleisimmät kuolemaan johtavat syyt olivat verenkiertosairaudet, muistisairaudet ja syövät, joista viimeksi mainitut yleensä edellyttävät laitoshoidoa viime vaiheessa.

Tarkastelin myös ikääntymiseen liittyviä uskonnollisuuden ja hengellisyyden merkityksiä. Käsittelin spirituaalisuutta, joka sivuaa keskeisesti inhimillistä elämää, erityisesti kuoleman läheisyydessä. On yhteiskunnallinen ja inhimillinen ilmiö, että kriisin uhatessa ihmiselle tulee kaaoksen järjestämisen tarve; silloin rituaaleilla on yksi selkiyttävä vaikutus. (Saarto ym., 2015, s. 272–273; Mattila, 2023, s.102.) Kuoleman ja sairauden äärellä hankitaan ja etsitään toisenlainen uudelleenjärjestäytyminen. Colemanin (2016, s. 581) mukaan uskonnon rooli kontrollin ylläpitäjänä erityisesti ikääntyessä on jäänyt vähäiselle huomiolle. Tutkimuksen mukaan henkilökohtainen kontrollin menetys korvautuu vahvemmallalla Jumala-uskolla.

Kuolema ja kuoleva ihminen tulee nähdä kokonaisuutena, jossa hoidollisten ja lääketieteellisten painotusten lisäksi tilaa on tarjottava hengellisille ja spirituaalisille näkökulmille (Vähäkangas & Anttonen,2022, s.6). Kuolevan lisäksi on keskeistä kantaa huolta myös läheisten hyvinvoinnista kuoleman rinnalla ollessa, että kuoleman jälkeen. (Seppänen ym.,2020, s.366; Pulkkinen,2017, s. 265, 270). Kuolema on ainutkertainen tapahtuma ja surussa on kyse kokonaisvaltaisesta ja moniulotteisesta menetyskokemuksesta, elämäntapahtumasta ja odotetukin kuolema voi olla käsittämätön, uskomaton ja vaikea ymmärtää (Pulkkinen, 2017, s. 265,270).

Saattohoito on moniulotteinen potilaan, omaisten ja hoitohenkilökunnan jaettu vuorovaikutusprosessi, jokainen osapuoli säätelee samalla omaa todellisuutta. Laadukkaan saattohoidon ohjeiden mukaan tavoite oli lisätä potilaan ja läheisten kokemaa hoitoa henkisten ja hengellisten osatekijöiden ollessa mukana (Saarto ym.,2022, s. 35; Anttonen,2016, s.135–136). Sairaudet koettelevat mieltä, kehoa, sekä uskoa ja voivat eristää sairaan toisista ihmistä. Sairaissa kirkko kohtaa itse sairaisiin samaistuvan Kristuksen: ”Minä olin sairas, ja te kävitte minua katso-massa” (Matt. 25: 36).

3 TEOREETTISET LÄHTÖKOHDAT

3.1 Ennakoitava kuolema ja palliatiivinen hoito

Palliatiivisen hoidon tavoitteena on, että potilas voi elää voimiensa ja halunsa mukaista aktiivista elämää mahdollisimman vähin oirein aina kuolemaansa saakka. Myös läheiset ovat keskeisessä asemassa. Kun yksi perheenjäsen sairastuu vakavasti, koko perhe tarvitsee tukea jaksakseen potilaan rinnalla. Läheiset voivat tarvita tukea surussaan vielä potilaan kuoltua. (Saarto,2020, s.18.) Saattohoito määritellään osaksi palliatiivista hoitoa ja siitä voidaan tehdä erillinen päätös, jos lähestyvä kuolema on tunnistettavissa. Muistisairautta ja kroonisia eteneviä sairauksia sairastaville on vaikea tehdä saattohoitopäätöstä sairauden liukuvan etenemisen vuoksi. (Saarto ym.,2015, s.256 ja Käypähoito -suositus, 2019.)

Tutkimuksessani viitataan perustason hoitoon palliatiivisessa ja saattohoidon vaiheessa, sillä kyseessä ovat paikkakunnalla ja naapurikunnassa olevien hoitolaitosten hoidon taso. Erityistason ja vaativan tason palliatiivista hoitoa tarjotaan hyvinvointialueen keskussairaalassa ja siellä taas sielunhoidollisesta ja hengellisestä saattohoidon osasta vastaa sairaalateologi. Käsittelin tutkimuksessani lähihoitopaikkojen ja mahdollisesti myös kotona hoidettavien kuolevien potilaitten hengellistä tukea.

Palliatiivisen hoidon ja saattohoidon kolmiportainen mallissa (Saarto ym.,2017, s. 14) perustason muodostavat sosiaali- ja terveydenhuollon yksiköt, joissa hoidetaan kuolevia potilaita ja jotka eivät kuulu A-, B- tai C-tasolle. Näitä ovat terveyskeskusten ja erikoissairaanhoidon sairaaloiden osastot, kotihoidon yksiköt, sosiaalihuollon tehostettu palveluasuminen, vanhainkodit ja muut ympärivuorokautisen hoidon yksiköt, joissa potilaita hoidetaan heidän elämänsä loppuun saakka.

Maailman terveysjärjestö (WHO) määrittelee palliatiivisen hoidon parantumattomasti sairaan tai henkeä uhkaavaa sairautta sairastavan potilaan ja hänen läheistensä aktiiviseksi ja kokonaisvaltaiseksi hoidoksi. Palliatiivisen hoidon keskeinen tavoite on kärsimyksen lievitys ja elämänlaadun vaaliminen.

Kärsimyksellä ymmärretään niin fyysistä, psykososiaalista kuin myös eksistentiaalista kärsimystä. (WHO i.a.)

Palliativista hoitoa on tutkittu hoidollisesta näkökulmasta. Kuolema on medikalisoitunut ja se onkin siirtynyt kotoa institutionaalisiin paikkoihin, mikä on vaikuttanut myös kuolemaan liittyvän keskustelun painottuvan hoidollisiin teemoihin. (Seppänen, ym.,2020, s, 363.) Kuolemaan johtavan sairauden yhteydessä palliativinen hoito tulisi aloittaa jo varhain sairauskeskeisen hoidon rinnalla lievittämään oireita ja tukemaan potilasta sekä hänen läheisiään. Palliativinen hoito ei kuitenkaan usein toteudu toivotulla tavalla. Palliativinen hoito saatetaan ymmärtää saattohoitoon siirtymiseksi, minkä takia ammattilaiset eivät ohjaa potilasta hoitoon oikea-aikaisesti tai potilas ja läheiset kieltäytyvät tästä hoitomuodosta. Näistä syistä palliativiseen hoitoon ohjaututaan usein liian myöhään ja sen hyödyt potilaan elämänlaatuun ja läheisen hyvinvointiin jäävät saavuttamatta. (Saarto,2020, s.18.)

3.2 Muistisairaiden tukeminen kuoleman lähellä

Muistisairaudet ovat pitkäkestoisia kuolemaan johtavia sairauksia. Muistisairauksissa kuolema voi tulla äkisti akuutin sairaustilanteen seurauksena tai hitaasti potilaan voimien hiipuessa. Lähellä kuolemaa, saattohoidossa, merkityksellistä on hyvä hoiva, kivun ja muiden oireiden hoito ja turvallisuudentunteen vahvistaminen. Läheiset ovat tärkeä osa muistisairaana saattohoitoa. Muistisairauksien yleisyys on lisääntynyt erityisesti ikääntyneiden ihmisten keskuudessa ja yhä useampi kuoleva sairastaa myös muistisairautta. Muistisairauksien kulkuun liittyy vähittäinen taantuma, siten että muistissa aktivoituvat yhä kaukaisemmat nuoruuteen ja lapsuuteen liittyvät muistikuvat ja tunnetilat. (Terveyskylä i.a.) Tämän hetken suuret ikäluokat ovat eläneet lapsuuden ja nuoruuden suomalaisessa yhteiskulttuurissa, mille on tyypillistä kristillinen maailmankatsomus. Vaikka myöhemmällä aikuisiällä henkilö olisikin muuttanut katsomustaan, niin voi olla, että muistisairauden takia spirituaalisuudessa aktivoituukin juuri se lapsuuden ajan uskonnollisuus ja siihen liittyvät rituaalit, toiminnot ja tunnetilat, sekä kyky

osallistua uskonnon harjoittamiseen. (Coleman,2013, s. 169; Pirhonen &Saarelainen,2022, s. 396–410.) Pirhosen (2022, s. 19) mukaan muistisairaiden hengelliseen tarpeeseen tulee pystyä vastaamaan, vaikka he eivät itse pysty ilmaisemaan pyhyden etsintää.

Pirhosen ja Saarelaisen (2022, s.396–410) mukaan laitoshartauksissa muistisairaiden orientoituminen ja myötäilevä mukana oleminen oli selkeä merkki, että hartauden tuoma rituaalinen uskonnon harjoittaminen laulujen sävelmät, rukousten tempo ja itse lausuttu rukous vaikuttivat muistisairaiden hyvinvointiin myönteisesti. Olen pitänyt laitoshartauksia ja jokaisessa hartaudessa yhdistävänä tekijänä on väsyneimmänkin ja puhumattomimmankin osallistuminen tuttujen virsien laulun tapailuun ja yhteisissä rukouksissa aktiivinen mukana oleminen.

Muistisairauden edetessä kielelliset ja muut ilmaisulliset taidot heikkenevät ja tahdonilmaisu on läheisten ja hoitajien tunnistelun varassa. Ennakointi elämän loppuvaiheen hoidon linjauksista ja toiveista on mahdollista dokumentoida. Se helpottaa hoitajia ja läheisiä tarjoamaan kuolevalle potilaalle hänen haluamaansa henkistä ja hengellistä palvelua. Laadukkaita elämän loppuvaiheen hoito taataan, kun toiveista keskustellaan riittävän ajoissa ja tiedot päivitetään tarvittaessa. Hoitotahtolomake löytyy Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) verkkosivuilta. Hoitotahtoon voi ilmaista yksityiskohtaisiakin toiveita liittyen juuri hyvinvointia ja mielihyvää tuottavia asioita. (Saarto,2015, s. 610–611.)

3.3 Lohduttaminen ja kohtaaminen

Saarto ym. (2015, s.292–295) ja Pulkkinen (2017, s. 292–297) kuvaavat sekä kuolevan että läheisen lohduttamisen vaikeutta. Edellinen ammattilaisten ja jälkimmäinen ei-ammattilaisen näkökulmasta. Saarto ym. (2015) käsittelevät pääasiassa kuolevan potilaan surun tilaan liittyviä kysymyksiä ja Pulkkinen (2017) käsittelee aineistoa omaisten näkökulmasta vainajaa surren. Yhteistä ylipäättään surun kohtaamisessa on hämmentyneisyys, lohduttamisen vaikeus, eläytymisen vaikeus, ymmärtämisen vaikeus ja kysymyksiin pysähtyminen. Tavanomaista on sen sijaan tietävyyden ja kannustavuuden eetos ja hyväksymään kirittämisen,

ikään kuin surusta olisi päästävä normaalitilaan mahdollisimman pian. Lohduttamisen vaikeuteen liittyy surun keston ja intensiteettiin, määrään ja mittakaavaan.

Surevan kohtaaja on aina jollakin tavalla sivullinen suruun ja kun ei tiedä, niin aina voi kysyä ja olla läsnä olevasti kohtaajana tilanteessa. Pulkkinen (2017) kirjassa ei noussut esiin kysymisen mahdollisuuksista. Saarto ym. (2015) nostaa esiin kysymyksiin pysähtymisen. Yksinkertaisimmillaan voi sekä kuolevalta että vainajaa surevalta kysyä, että mitkä asiat auttaisivat suostumaan menetykseen ja mikä toisi lohtua. Mielenkiintoista on, että Pulkkinen (2017, s. 310–313) ravistelee ammattilaisten roolikohtaamisen ja etäisyyden säilyttämiskulttuuria ja kuulostelee ammattilaisilta inhimillisyyden ja läheisyyden työtettä ja pohtii mahdollisuutta olla yhtä aikaa roolissa ammattilainen ja rooliton inhimillinen ihminen.

Sosiaalialan ammattilaisella on eettisten ammattiohjeitten perusteella velvoite kohdata potilas siten, että tavoitteena on kokemus kuulluksi tulemisesta ja osamisalaan kuuluu tunnistaa potilaan arvot, tavat ja kulttuuri ja niiden huomioon ottaminen on potilaan kunnioittamista. (Talentia,2022, s. 7-21.) Sosiaalialan ammattilaisella on monipuoliset mahdollisuudet kuolevan potilaan psykososiaaliseen tukemiseen. Sillä tarkoitetaan tiedon jakamista, neuvontaa, tunnereaktioiden käsittelyä, arvostavaa kohtaamista, eletyn elämän muistelua, surutyötä. Parhaimmillaan psykososiaalinen tuki auttaa suhtautumaan hyväksyen elettyyn elämään ja lähestyvään kuolemaan. (Hänninen & Pajunen,2006, s. 81–85.)

On hyvä tunnistaa ne läheiset, ystävät ja vapaaehtoiset, jotka kannattelevat potilasta. Hoitajat voivat olla luomassa yhteistä puhetta Seppänen ym. (2020, s.366). Pulkkinen (2017) mukaan läheiset tukevat kuolevaa hänen viimeisillä hetkillänsä ja samanaikaisesti kokevat omassa elämässään vaikuttavaa ja merkityksellistä elämäntapahtumaa. Coleman (2013, s. 583) toteaa, että omaisten suruun ja psykologiseen hyvinvointiin vaikuttavat myönteisesti uskonto, sen käytänteet. Uskonnollisten rituaalien kautta henkilöt kokivat mahdollisuuden ylläpitää emotionaalista suhdetta vainajaan, sekä säätelämään omia surun tunteita. Raamattua käytettiin monipuolisesti tunteiden työstämisessä ja selviytymisen tukena.

Tutkimuksessa oli mukana kristillisen kirkkokunnan edustajia. Uskonto voi tarjota henkilökohtaisen merkityksen kuolemaan liittyen.

Coleman (2013, s.583) mukaan Kirkpatrick kehitti liittymisteorian vuonna 2005, jota vasten myös voidaan tarkastella surevan uskonnollista käyttäytymistä. Teorian mukaan suru nähdään pysyvänä erona aiempaan liittymisen kohteeseen. Pysyvä eron kokemus heikentää kokijan turvallisuutta ja herkkyys liittyä johonkin voi lisätä uskonnollisuutta sisällöllisesti ja toiminnallisesti.

3.4 Hengellisyys ja kuolevan eksistentiaalinen tuki

Eksistentiaalisella tarkoitetaan tässä yhteydessä elämän merkityksen psykohenkistä pohtimista. Yksi ikääntymiseen liittyvistä kriiseistä liittyy eksistentiaaliseen ahdistukseen. Eksistentiaaliseen ahdistukseen kuuluvia osa-alueita on mm. kuoleman kohtaaminen, kohtalon ahdistus, masennus, merkityksettömyyden kokeminen, syyllisyys, sosiaalinen eristyneisyys ja ristiriidat itsen ja ympäristön välillä. (Seppänen ym.,2020, s. 264–265.) Ennakoitavan kuoleman edellä ihmistä koettelevat elämän äärikysymykset, joihin kuuluvat mm. olemassaoloon liittyvät kysymykset, toiminnallisuuden rajoittuminen ja siihen liittyvä häpeä (Anttonen,2016, s. 136–137).

Kuolevan perusoikeuksiin kuuluisi saada tukea hengellisyyteen ja henkisyysyteen ja mieluiten omaa vakaumusta kunnioittaen. Maailman terveysjärjestö (WHO)määritelmän mukaan palliatiivinen hoito on potilaan kokonaisvaltaista hoitoa kuolemaan johtavassa sairaudessa. Määritelmässä on lause, mikä viittaa myös potilaan oikeuteen saada psyykkistä ja henkistä tukea. (Saarto ym.,2015, s. 256; WHO i.a.) Kuolevan potilaan toivoessa hänelle on mielellään järjestettävä oma huone, mahdollisuus hiljentymiseen ja oltava mahdollisuus oman vakaumuksen mukaisesti saada henkistä ja uskonnollista tukea. Saarto ym. (2015, s. 275). Hänninen ja Pajunen (2006, s. 57–58) kuvaavat, kuinka keskeistä on potilaan psyykkisen hyvinvoinnin tukeminen kuoleman kriisin keskellä. Läheisten sosiaalinen verkosto ja aktiiviset ihmissuhteet kuolevaan tukevat hyvinvointia. (Lahti ,2020, s.203–204). Omaisten ja läheisten kokemus ja oma todellisuus ja

kykenevyys lohduttamaan voi vaihdella, kun lähestyvä kuolema ennustaa mittavaa kriisiä omaisten kohdalle menetyksen vuoksi. (Anttonen, 2016, s. 125–130.)

Hämmennyksen tilaan tarvittavaa tukea voi olla tilanteen selkiyttäminen, tiedon saantia ja tapahtumien ennakoimista ja erityisesti hoitajien ja läheisten vuorovai-
kutusta ja yhteinen puhe. (Seppänen ym., 2020, s. 366.) Potilaslain (L 785/1992) mukaan henkilöllä on oikeus saada kaikki tilaansa ja hoitoonsa liittyvät asiat. Ant-
tonen (2016, s. 58–61) mukaan potilaan mahdollisuudet vastaanottaa vakavaa
tietoa voi olla rajallinen kriisin vuoksi ja ellei henkilökunta varmista tiedonantoa
myöhemmin ja toisella tavalla, niin potilas voi jäädä myös tietoa vaille. Jäin poh-
timaan hoidollisia menettelytapoja, jossa numeraalisia ja diagnostisia faktoja on
suhteellisen helppo lausua potilaalle. Sen sijaan hoitajien voi olla vaikea asettaa
läsnäolon ja myötätunnon sijaan ja sallia myös tietämättömyyden tila ja samalla
myös vahvistaa toivon näköalaa.

Spirituaalinen hoito on sielunhoitoa laajemmassa merkityksessä eli se on kaik-
kien hoitoa antavien yhteinen tehtävä osana hoitotyötä. Vähäkangas (2021, s. 3–
5.); Seppänen ym. (2020, s. 364) nostavat esiin tutkimuksessaan, että kuoleva
kohtaa eksistentiaalisen kriisin ja ahdistuksen. Siihen liittyy kuoleman kohtaami-
nen, merkityksettömyyden kokeminen, syyllisyys, sosiaalinen eristyneisyys sekä
identiteettiristiriita. Hyvään kuolemaan liittyen on olennaista, että kaikenlaiselle
kuolevan pohdinnalle on annettava salliva tila ja kuuntelija kohtaamaan se vaka-
vasti ottaen. Hänninen ja Pajunen (2006, s. 57–58) kuvaavat, kuinka keskeistä
on potilaan psyykkisen hyvinvoinnin tukeminen kuoleman kriisin keskellä. Lä-
heisten sosiaalinen verkosto ja aktiivinen yhteydenpito kuolevaan tukee hyvin-
vointia. Pohdittavaksi jää, että missä määrin omaiset ja läheiset kokevat kuole-
man kriisin ja oman kykenevyyden lohduttamaan, kun lähestyvä kuolema ennus-
taa mittavaa kriisiä omalle kohdalle menetyksen vuoksi.

Hyvään kuolemaan kuuluu kuolevan toive tulla kohdatuksi yksilönä ja oikeus
hämmennykseen ja eksistentiaaliin kysymyksiin, pelkoon, suruun, vihaan ja kat-
keruuteen. Toisaalta on tärkeää, että kuolevalla on tosiasiallinen tila ja sallittu
mahdollisuus pohtia elämän merkitystä ja elämän arvoja ylisukupolvista

kokonaisuutta muistellen. Joillekin henkisten kokemusten sanoittaminen on kristillistä. (Seppänen,2020, s. 365.)

3.5 Kristillinen vakaumus ja sielunhoito

Ikääntyessä uskonnollisuuden merkitys lisääntyy ja uskonnon nähdään antavan vastauksia ihmisen merkityksen etsinnän kysymyksiin. Iäkäs ihminen tukeutuu erityisesti kuoleman ennakoitavuuden tilassa uskonnon ja sen instrumenttien, kuten rukouksen, laulujen ja ehtoollisen tarjoamaan mahdollisuuteen. Kuoleman lähestyessä ihminen kutsuu Jumalaa apuun jakamaan vastuuta. Uskonto tuottaa myös merkityksellisyyden kokemuksen, kuulumisuuden ja juurevuuden kokemuksen sekä yksilö- että yhteisötasolla (Coleman,2013, s. 164–165). Uskonnolliset coping-menetelmät ovat sisällöltään aktiivisia ja passiivisia elementtejä. Lazarus ja Folkman (1984) kehittivät coping teorian, joka kuvailee ihmisen tietoista ajattelua ja toimintamalleja stressaavien ja muutoksenalaisten elämäntapahtumien tasapainottamiseksi. (Bengtson & Settersten ,2016, s. 553.)

Tutkimusten mukaan (Coleman ,2011, s. 583–584; Saarto ym.,2015, s. 290; Seppänen ym. ,2020) uskonnollisuudella ja spirituaalisuudella on yleensä hyödyllinen vaikutus siihen, että ihmiset kokevat kuoleman ja surun merkityksellisinä. Uskontoihin ja kulttuureihin kuuluvat näkemykset ovat kuolemanprosessin vierellä keskeinen tuki. Rituaalien ja hengellisten elementtien tuoma selkeys äärimmäisen ja lopullisen tapahtuman äärellä tuo turvallisuutta ja jäsentyneisyyttä tilanteen hallintaan ja antaa tavan säädellä kuoleman todellisuutta.

Huomattavaa on myös uskonnollisen ja hengellisen konfliktin mahdollisuus myöhäisellä iällä ja se voi ajoittua myös kuoleman kriisin läheisyydessä. Se voi ilmetä kyseenalaistamisena ja uskon kieltämisenä ja lisää epävarmuutta ja epämukavuutta. Eriksonin tutkimuksien viitekehyksessä kuitenkin iäkkäänä tapahtuva uskonnollinen epäily horjuttaa ihmisen hyvinvointia vähemmän kuin mitä nuoruudessa. (Coleman ,2013, s. 172.)

Sielunhoito on uskonnollisten yhteisöiden organisoimaa, ja sitä toteuttavat sekä päätoimiset sielunhoitajat että vapaaehtoiset ja sillä on kirkollinen ja uskonnollinen orientaatio. Sielunhoitaja voi tuoda kokonaan toisenlaisen näköalan ottamalla huomioon uskomuksia ja katsomuksia ja tuomalla hengellisen tuen ja tarjoamalla vakaumuksen mukaisia hengellisiä elementtejä, sillä terveyttäkin tärkeämpänä koetaan, että ihminen on Jumalan luoma ja häneen suuntautunut. (Sielunhoidon aikakauskirja,2022; Vähäkangas ,2021, s. 5.)

Sielunhoidollisessa keskustelussa voi myös ripittäytyä eli tunnustaa synnit ja saada synninpäästö. Sen tehtävänä on vapauttaa ihminen mielen syyllisyyden ja synnin taakasta. Raamatullinen peruste ripille on Matt.18:19 ja Joh.20:22–23 Jeesuksen antamassa valtuutuksessa. Rippi on kirkollinen pyhä toimitus. Ripittäytymisen voi vastaan ottaa pappi, seurakunnan muu työntekijä tai toinen seurakuntalainen Kirkollisten toimitusten kirja (2003, s.5). Kirkkojärjestyksen mukaan (L 1055/1993, §4)

Seurakunnan tulee huolehtia alueellaan asuvien sielunhoidosta, kristillisestä uskosta ja elämästä sekä tarjota tilaisuus yksityiseen rippiin. Tämä on erityisesti seurakunnan pappien ja lehtoreiden tehtävä, mutta kuuluu myös seurakunnan muille jäsenille.

Kristillisen kirkon toimintakulttuurista vieraantuneille voi olla epävarmaa etsiä virsikirjasta hartaustekstien liite ja tilanteisiin sopivat tekstit tai virret. Ripin vastaanottaminen on mahdollista ja kuuluu jokaiselle seurakunnan jäsenelle, siis myös omaisille ja hoitohenkilökunnalle. Tämän opinnäytetyön tuotoksena oleva opas hartaushetken pitäjälle tarjoaa valikoituja, tutuimpia tekstejä, jotta niiden käyttöön ottaminen olisi mahdollisimman luontevaa.

Valitsin tekstejä Virsikirjasta (1988), Kirkollisten toimitusten kirjasta III (2003), Raamatusta (1992), Biibbal (2019), Kotien rukouskirjasta (2010), Ruovttuid rohkosgirji (1991), Virsikirjan lisävihko (2016), Sálbmagirji (1993) ja Katekismus (1999). Kyseessä ovat kirkolliskokouksen hyväksymät painokset ja edustavat siten tunnustuksellista evankelisluterilaisen kirkon kantaa.

3.6 Luopumisen suru

Kübler -Rossin surun vaiheteoria on vakiintunut suruprosessin kuvaajaksi, jonka hän alun perin kehitti ja julkisti 1969 *Raportti kuolemisen* kuvaamaan sairastumisen kriisiin ja siihen sopeutumisen mallina. (Kübler-Ross & Kessler, 2004, s.12). Myöhemmin teoriaa alettiin vakiintuneesti käyttää kuoleman jälkeisen surun teoreettisena viitekehystenä (Saarto ym., 2015, s. 290). Vaiheiksi on nimetty kieltäminen, vihan vaihe, neuvottelun vaihe, masennus ja hyväksyminen. Anttonen (2016) mukaan surun mentaalinen käsittely kestää määrittelemättömän ajan yksilön mukaan ja vaiheiden kronologinen järjestys voi vaihdella ja paluu vaiheisiin voi toistua. Poijulan (2002, s. 78–79) mukaan taas ennakoitava surun prosessointi läheisten taholta voi koitua varhaiseen hyvästijättöön ja kuolevan yksin jäämiseen. Jäin pohtimaan laitoksiin siirtyneen kuolemisen kulttuurin ilmiötä, että onko niissä myös kyse kuolevien jäämisestä yksin elämän loppuvaiheessa.

Tämän tutkimuksen kannalta oli mielenkiintoista, että Kübler-Rossin alkuperäinen kohde oli juuri sairauteen ja lähestyvään kuolemaan sopeutumisen malli. Kyseinen teoria näyttäytyy siis muuntautumiskykyiseksi ja laajasti hyödynnettäväksi, sillä sen selitysvoima ylittää kuolevan surun prosessoinnista kuolinhetkeen, jonka jälkeen sillä voidaan hahmottaa ja selittää kuoleman ja sen lähellä olevien ihmisten sopeutumisprosessia.

Pulkkisen (2017) mukaan surutyötä ei voi aloittaa tosiasiallisesti kuin vasta menetyksen jälkeen. Ennakoida voi, mutta se ei ole vielä surun perimmäistä käsittämistä. Tässä tutkimuksessa ei varsinaisesti käydä läpi kuoleman jälkeistä surua, vaan sekä kuolevan itsensä ja elämänsä kohdistuvaa pohdintaa ja läpikäymistä ja sitä luopumisen ja sopeutumisen surua, mikä kuolemasta aiheutuu läheisille ihmisille. Eriksonin ihmisen kehitysvaiheiden teoria sopii kuvaamaan kuolevan ihmisen minän eheyden ja epätoivon tasapainoa ja arviota elämän kokonaisuudesta. Kuolevaa ihmistä voidaan tukea sensitiivisesti kohdaten ja puheeksi ottaen hengelliset tarpeet. (Coleman, 2013, s. 577)

Tornstamiin (1994) viitaten Coleman (2013) päätyy siihen, että gerotranssendentssi-teoria sopii erityisesti suhteessa kuoleman läheisyyden ja

tuonpuoleisuuden pohdintaan. Gerotranssendenssillä tarkoitetaan yksilön perspektiivin muutosta materiaalisesta äärettömään ja tuonpuoleiseen. Teoria nostaa esiin ihmisen spirituaalisen kehityksen ajoittumisen myöhemmälle iälle ja sen vaikutuksena lisääntyy yksilöllinen meditaatio ja pohdinta, sekä myötätunto luontoa ja ihmisiä kohtaan. (Coleman, 2013, s. 577.)

Mielestäni gerotranssendenssi-teoria sopii erityisesti suhteessa kuoleman läheisyyden ja tuonpuoleisuuden pohdintaan. Kuoleva ihminen käy läpi elämänsä ja sen päättymisen todellisuutta ja mahdollisesti kuoleman jälkeistä elämää. Tutkimusasetelmassani kuoleva ihminen on luopuja omasta elämästään, missä materiaalisuus menettää merkityksensä. Toisaalta kuolevan läheiset ollessaan kuolevan äärellä ovat elämän rajallisuuden äärellä, mutta samanaikaisesti jonkin rajattoman ja elävälle ymmärtämättömän vierellä ja elämän merkityksen pohdinnan keskiössä.

Pulkkinen on tutkinut kuolemaa, surua ja surun prosessia kuoleman jälkeiseen läheisten suruun liittyvään tutkimusaineistoon perustuen. Pulkkinen (2016). Saattohoitoa on tutkittu laaja-alaisesti lääketieteellisen hoidon näkökulmasta. Omassa tutkimuksessani tarkastelen asiaa psyko-henkisestä tukemisen näkökulmasta. Maallistumiskehitys on selkeä suomalaisessa yhteiskunnassa, mutta kirkkoon kuuluuvan väestön osuus on edelleen suurempi kuin kirkkoon kuulumattomien. Kuoleman tapahtuma on väistämätön ihmisen elämänsä ja siihen suhtautumisessa mukana ovat monet tunteet ja jopa neuvottomuus. Ennakoitavankin kuoleman lähestyessä omaisilla ja läheisillä on tarve saada tukea kuoleman kohtamiseen sekä kuolevan että itsensä kannalta. (Lahti, 2020, s. 200–201).

Kuoleminen voidaan nähdä prosessina, jossa sosiaalisissa suhteissa tapahtuu muutoksia siten, että kuoleman lähestyessä koetaan syrjäytymistä ja toisaalta läheisillä sosiaalisilla suhteilla on tärkeämpi merkitys kuolevan hyvinvointiin. (Sepänen ym., 2020, s. 364–366; Anttonen, 2016, s. 62–53). Pulkkisen tutkimuksessa jäljitetään käsitteellisteoreettisia mahdollisuuksia tarkastella menetystä ihmiselämään elimellisesti kuuluvana elämäntapahtumana. Surua ei voida ymmärtää ilman sidosta ihmiskäsitykseen. Pulkkinen tutkii kirjeaineistoa ja analysoi surun kokonaisvaltaisena ja kontekstualisoituna kokemuksena. Se saa ilmauksia ja

merkityksiä emotionaaliskognitiivisella, rituaalis-konatiivisella että ja kielelliskäsitteellisellä ulottuvuudella. Surua voi ymmärtää paremmin suhteuttamalla ulottuuksia myös kokijansa elämänkulkuun sekä kokemusta ympäröivään kulttuuri-syhteiskunnalliseen kehikseen, kuolemankulttuuriin. (Pulkinen ,2016, s. 327–332.)

4 KEHITTÄMISPAINOTTEINEN TUTKIMUSTYÖ

4.1 Kehittämistyön prosessi ja menetelmät

Tutkimusaineistoksi valitsin tieteellisesti vastuullisesti ja eettisesti arvioituja ja vertaisarvioituja aineistoja, artikkeleita ja väitöskirjoja. Aineiston avulla tarkastelin palliatiivisen hoidon, kuoleman ja surun tutkimuksen teoreettista viitekehystä ja ajankohtaisia tutkimusaiheita. Aineiston valintaan käytin avainsanoja kuolema, sielunhoito, hengellisyys, eksistentiaalinen, palliatiivinen hoito ja saattohoito, sekä hengellisyys ja spirituaalisuus. Englanninkielisinä hakusanoina käytin chaplaincy, death, grief, palliative care. Aineistoa ja tutkimusta on runsaasti ja aiheajasta oli tehtävä, sillä tutkimusaiheeni käsittelee elämän loppuvaiheen hengellistä kärsimystä ja siihen liittyvää tuen tarvetta ja tuen muotoja. Valitsin lähteeksi asiantuntijatietoon pohjautuvia aineistoja hoitotieteen, lääketieteen, teologian ja sosiologian aloilta. Tähän kehittämistyöhön ei sisälly henkilötietojen käsittelyä, eikä luottamuksellisia aineistoja. Läpi tutkimuksen noudatin Hyvän tieteellisen käytännön periaatteita, missä suunnittelu, toteutus ja dokumentointi tapahtuu huolellisesti ja avoimen tieteen periaatteita noudattaen (HTK,2023, s.11–15). Tutkimustyön kirjoittamisen prosessi lähti käyntiin heti tutkimusaiheen selvittyä. Ideoinnin ja suunnittelun jälkeen oli selkeää, että teemoittelun pohjalta lähdin tarkentamaan tutkimusaineistoa ja toteutin kirjoittamista säännöllisesti. (Kinunen & Löytty, 2002 s. 83–87.)

Tutkimustyön suunnitteluvaiheessa olen neuvotellut yhteistyötahon eli Enontekiön seurakunnan kirkkoherran kanssa ja ohjaajien kanssa opinnäytetyön kehittämisen kohteesta. Perustelut tuotoksen ratkaisuihin kokosin

lähdekirjallisuudesta ja aiemmista tutkimuksista liittyen ennakoitavaan kuolemaan. Suunnitteluvaiheessa tuotokseen rajattiin kuuluvaksi elämän loppuvaiheen hengellinen tuki saamen ja suomen kielellä. Kehittämistyön alussa on sovittu yhteistyökumppanin, Enontekiön seurakunnan edustajan kanssa tuotettavan oppaan luonne. (Kostamo ym.,2022.) Tuotoksena *Mátki Loahpas–Matkan lopulla*-opas tullee palvelemaan erityisesti laitoshoidossa olevia saamenkielisiä ja suomenkielisiä saattohoitopotilaita. Tuotoksen käyttämisen toimintaympäristönä on vuodeosasto ja vanhainkoti. Laitosolosuhteissa painottuu lääketieteellinen ja hoitotieteellinen työote ja niihin nähden tutkimustyöni tuotoksen, hengellisen tuen oppaan sisältöalueet on rajattu palvelemaan psykososiaalista ja hengellistä tukea, jota voi olla muutoin heikosti saatavana. Pappi ja diakoni ovat tavoitettavissa sairaan ja kuolevan luokse, mutta kuoleman läheisyyteen voi liittyä myös pidempi ajanjakso, jolloin voinnissa tapahtuu vain hidasta heikkenemistä. Papin kutsuminen kuolevan luokse ja ehtoollinen koetaan viimeisten hetkien palveluksena, mutta sitä edeltää usein viikkojenkin ja kuukausienkin jakso, jolloin omaiset ja hoitajat ovat kuolevan kanssa tekemisissä. Visiona kehittämistyölle on tuoda hengellisen tuen osa-alue toimivaksi käytännöksi saattohoidon psykososiaalisessa kokonaisuudessa hienovaraisesti ja hoitavan hiljentyvän mahdollistaen.

4.2 Mátki loahpas–matkan lopulla-opas

Tutkimustyön alkuvaiheessa on laadittu yhteistyösopimus työelämäkumppanin edustajan kanssa. Tutkimustyön edetessä kävin läpi työelämätahon kanssa laadittavan tuotoksen sisältöalueet ja valitun materiaalin ja keskusteltiin muutostarpeista ja muokkasin tuotoksen sisältöä yhteisesti sovittujen tavoitteiden mukaisesti. Yhteistyö oli alusta asti avoimen informatiivista ja olen pyrkinyt ottamaan huomioon yhteistyökumppanin toiveet ja ideat ja haasteet. Arviointitapaamisia järjestettiin kaksi, joista ensimmäinen koski työn sisällöllistä alustavaa pohdintaa ja toinen arviointi tehtiin tuotoksen version ja aineistovalintojen esittelynä, jonka pohjalta tein vielä muutoksia. Saamenkielisen oppaan osio tarkistettiin kielen asiantuntijalla.

Oppaan aineiston hankinnan tein valitsemalla virsikirjasta suomen ja saamenkielisiä virsien sanoituksia. Otin alustavasti tuttuja virsiä, joiden tematiikka liittyy suuruun, kuolemaan ja toivoon. Virsikirjan verkkosovelluksesta (virsikirja.fi) löytyvät suositut virret hakusanalla. Hyödynsin haetuimmat-listausta valitessani virsiä oppaaseen. Saamenkielisisistä virsistä hain työelämäkokemuksen pohjalta suositut hautajaisvirret ja lisäksi kristityn toivosta sanoitettuja virsiä. Kysyin myös saamenkielisiltä (N=2) kuoleman läheisyyteen liittyviä ja lohduttavia virsiä ja sain tulokseksi samat virret kuin, mitkä olin valinnut. Lähteenä käytin Suomenkielistä virsikirjaa (1986) ja saamenkielistä Sálbmagirji (1993).

Valitsin oppaaseen rukouksia, Isä meidän-rukouksen ja Herran siunauksen ja apostolisen uskontunnustuksen, jotka ovat keskeisiä luterilaisen uskon opin kappaleita. Virret, rukoukset ja yksityisen ripin sanoitukset ovat suoria lainauksia lähteistä, kuten Raamattu, Biibbal, Virsikirja, Sálbmagirji, Katekismus suomeksi ja saameksi. Koska kyse on liturgisesta ja suomen evankelisluterilaisen kirkon tunnustuksellisesta sisällöstä, niin näin velvoittavana tehdä suoria lainauksia teksteistä. Ripin sisältöteksti löytyi sekä virsikirjasta että Suomen evankelisluterilaisen kirkon kirkkokäsikirjasta III, Kirkollisten toimitusten kirjasta. Sen sijaan käytin tutkijan vapautta suunnitella ja sovitella valitut tekstit kuolevan potilaan hengellistä tukea ajatellen. Saamenkieliset tekstit ovat kirkollisten toimitusten kirjasta (2003), *Kasuála doaimmahusat I*, mikä on vahvistettu Suomen evankelisluterilaisen kirkon kirkkohallituksessa, sekä saamenkielisestä virsikirjasta Sálbmagirji (1993).

Raamatun tekstien valinta tapahtui aihealueen mukaan. Valitsin Psalmeista sekä yleisesti tunnettuja että hieman harvemmin siteerattuja lukuja ja jakeita. Muissa Raamatun teksteissä käytin valinnassa perusteena kärsimyksen, luopumisen, surun ja erityisesti luottamukseen ja toivon ja armon näkökulmaan pohjautuvia tekstejä. Kristinuskon hengellinen voimavara on juuri kolminaisuusopissa ja ylösnousemususkossa tuomalla turvattomuuden keskelle evankeliumin toivoa. Sjobergin ja Gaup-Grønmon (2019, s. 12–13) saamelaistutkimuksen mukaan kuoleman läheisyydessä merkityksellisiä ovat Isä meidän-rukouksen lausuminen, ristin merkin tekeminen, synnintunnustus ja synninpäästö ja virsikirjan laulujen lisäksi rukoukset ja Raamatunkohdat. Yhdessä kuolevan kanssa rukoileminen vahvistaa

kulttuurista yhteenkuuluvuutta ja lohduttaa läsnä olevia. Lyhyimmässä rukous-versiossa lausutaan *Áhcci, Bártni ja Bassi vuoiŋja nammii, Ámen* -Isän, Pojan ja Pyhän Hengen nimeen, Aamen.

Sisällytin oppaaseen yksityisen ripin. Sairaalasielunhoitoon katsotaan kuuluvan papin ja diakonin viranhoidollinen tehtäväkuva. Sipolan (2022) tutkimuksessa tuli esille hoitohenkilökunnan ja potilaidenkin näkökulmasta, että sairaalapapin tehtäväkuva saattohoitovaiheessa koetaan terapeuttiseksi orientoituneeksi työksi. Yksityinen rippi on kasuaalitoimitus, minkä voi papin ja diakonin lisäksi toteuttaa myös kuka tahansa seurakunnan jäsen. Painotan työssäni luterilaisen teologian yhteisen pappeuden teemaa (1.Piet.2:5), missä nähdään jokaisen seurakunnan jäsenen mahdollisuutta toteuttaa hengellisiä palvelun tuokioita, joissa elementteinä on sanan julistus, rukous ja siunaaminen. Suomen evankelisluterilainen kirkko. (i.a.) Kirjoitin oppaaseen ripin kaavan yksityiskohtaisesti, jotta kuka tahansa seurakuntalainen rohkenee tarvittaessa palvelemaan kuolevaa potilasta ottamalla vastaan ripin ja antamalla tunnustuksen mukaisesti Jumalan anteeksiannon ripittäytyjälle. Ripin sisältönä on antaa rippiä pyytävälle mahdollisuus tunnustaa hengellinen tuska ja synnin tunto ja saada kristillisen tunnustuksen mukainen synninpäästö. Sairaita koskevat kirkolliset toimitukset ovat sielunhoidollisia ja niiden tarkoitus on vahvistaa ripittäytyvän henkistä hyvinvointia. Sairaita koskevat kirkolliset toimitukset on tarkoitettu eheyttämään koko ihmistä. Niissä vahvistetaan sairaan uskoa ja toivoa, mieltä ja ruumista. Niissä rukoillaan sairaudesta paranemisen puolesta (Kirkollisten toimitusten opas ,2009, s.101.) Sjöbergin ja Gaup-Grønmon (2019, s.13) mukaan saamelaiskulttuurissa ripin vastaanottajaksi katsotaan luonnollisimmaksi läheinen ihminen ja pappi silloin, jos kyseessä on ehtoollinen. Ellei läheisiä ole läsnä, niin on toivottavaa, että hoitohenkilökunta pystyisi ripin vastaanottamaan ja lausumaan synninpäästön.

4.3.Tuotoksen valmistuminen, käyttöönotto ja arviointi

Tutkimustyön alustava suunnitelma on käynnistynyt tammikuussa 2023, jolloin työelämätahon kanssa on käyty keskustelua opinnäytetyön aiheesta liittyen Enontekiön seurakunnan tarpeisiin. Tuolloin kaavailtiin suullisesti, mikä olisi

tuotoksen sisältöalue ja tuolloin myös suunniteltiin juuri kaksikielisen seurakunnan tarpeista. Tein ideapaperin aiheesta ja se hyväksyttiin. Olen koonnut tutkimusaineistoa ja koonnut teoreettista viitekehystä heti työskentelyn alusta saakka. Esittelin suunnitelman opinnäytetyöstäni maaliskuussa. Käsikirjoitus jätettiin arvioitavaksi huhtikuussa, minkä jälkeen tarkentui aikataulu tiivistelmien tekemiseen ja opinnäytetyön esittämiseen elokuussa 2023. Oppaan kehittämistyö eteni päivittäin ja yksityiskohdat tarkentuivat. Työtahti oli tiivis, mutta mahdollinen toteuttaa aiotussa aikataulussa.

Valmis opas tulee olemaan sekä verkkomuotoisena että tulostettuna oppaana jaettavissa saattohoitoa toteuttaviin laitoksiin paikkakunnalla ja naapuripaikkakunnalla. Vaikka varsinainen oppaiden käyttö ja käytön kokemukset eivät ajallisesti mahtuneet tähän opinnäytetyöhön, niin mahdollistin käyttäjäpalautteen välittämisen seurakuntaan. Oppaaseen tuli Enontekiön seurakunnan viranhaltijoiden yhteystiedot, jota kautta palaute välittyy diakoniatyöntekijälle. Diakoniatyöntekijä yhdessä kirkkoherran kanssa voi jatkossa lisätä ja päivittää sisällöllistä aineistoa. Minulla tutkijana ei ole tekijänoikeutta kirkkohallituksen vahvistamiin aineistoihin, joten niitä voi muokata. Hyvään eettiseen toimintatapaan kuuluu kuitenkin ilmoittaa päivitetyssä versiossa, mitä kohtia on muokattu ja miten opasta on muutettu.

Kehittämispainotteinen opinnäytetyö eli hengellisen tuen opas on tarkoitettu käytännössä edistämään kuolevan potilaan hyvinvointia tarjoamalla sen avulla hengellistä tukea. Tuotosta voidaan käyttää vuodeosastojen saattohoitokäytäntöjen kehittämisessä kohti kokonaisvaltaisempaa psykososiaalisen ja hengellisen tuen toimintamallia. Ne ovat hyödynnettävissä hoitajien osaamisen vahvistamisessa ja omaisten tukemisessa. Tavoite on, että työntekijät rohkaistuvat ja kykenevät vastaamaan hengelliseen palvelutarpeeseen ja potilaat saavat hengellistä tukea. Toivottavaa olisi, että hoitajat ovat aktiivisia hengellisen osaamisalueen kehittämiseen ja kysymään aktiivisesti neuvoa seurakunnasta, jos on epävarmuutta aineiston käytössä tai lisämateriaalin löytymisessä.

5 KEHITTÄMISTUOTOS

Laadin opinnäytetyön oppaan *Mátki loahpas–Matkan lopulla* saattohoitovaiheeseen kuolevan potilaan hengelliseksi tueksi. Oppaan rakenteeksi muodostui alussa oleva johdanto, missä on kaksikielinen lyhyt kuvaus sisällöstä. Alussa on luettelomaisesti ja virren alkusanoilla kuvattuna virret, jotka liittyvät kuolemaan, lohtuun ja toivoon. Sitten on Isä meidän rukous, Apostolinen uskontunnustus, Herran siunaus. Valmiita rukoustekstejä on iltarukous, rukouksia sairauden keskellä. Raamatuntekstejä on sekä Psalmeista että Uuden testamentin evanliumeista. Rippi ja synninpäästö, sekä rukoukset sairaan ja kuolevan puolesta ja lopuksi rukous vainajan vierellä ovat vaiheittaisen mallikaavan mukaisesti. Numeroitu rakenne on tarkoitettu jäsentämään hartautta, jotta asiaan perehtymätönkin voi sen toteuttaa.

Oppaan käytön myötä on tarpeen kerätä käyttäjäpalautetta, että kuinka käyttökelpoinen opas on sellaisenaan. Palautteen pohjalta aineistoa voi muuttaa tai vaihtaa esimerkiksi Raamatun tekstejä ja virsiä. Rukouksia voi lisätä tai vaihtaa aineistoon. Aineistossa hartaustekstit ovat yleisellä tasolla, mutta on myös mahdollista kehittää opasta kohdentamaan rukouksia myös eri elämäntilanteessa kuoleville, kuten lapsille ja nuorille aikuisille. Vaikka opas on tässä yhteydessä tarkoitettu laitoshoidon yksiköissä käytettäväksi, niin sitä voidaan hyödyntää myös kotona tapahtuvassa saattohoidossa. Tavoitetilana olisi oppaan luonteva käyttöönotto matalalla kynnyksellä hoitavissa yksiköissä. Tavoite on, että hoitoalan ammattilaiset rohkenevat ottaa käyttöön hengellisen tukemisen saattohoidossa, mikä on voinut aiemmin tuntua vieraalta.

5.1 Eettisiä näkökohtia ja luotettavuus

Eettisesti pohdinnan ja arvioinnin alaista on koko tämän kehittämispainotteisen opinnäytetyön sisältö. Tuomi ja Sarajarvi (2002, s.126) mukaan jo tutkimusaiheen valinta on eettinen valinta. Tunnistin aihevalinnan yhteydessä eettisen ongelman, koska aihe oli tämänhetkisen työni kannalta läheinen, mutta yritin saada siihen

aineiston avulla monipuolisen tarkastelukulman. Toisaalta Raamin (2017, s.17–19) mukaan intuitiivisen kehitysidean tuntuman käyttö edellyttää toimintaympäristön riittävää tuntemusta.

YK:n julkaisema kuolevan oikeuksien julistus vuonna 1975 on pohjana kansallisille eettisille ohjeille ja käytänteille suhteessa kuolevaan ihmiseen. Suomessa noudatetaan valtakunnallisen sosiaali- ja terveysalan eettisen neuvottelukunnan ETENE:n 2002 julkaisemia kuolevan hoitoon liittyviä eettisiä ohjeita ETENE (2002). Perustuslain nojalla ihmisellä on vapaus harjoittaa ja myös olla harjoittamatta mitään uskontoa. Tässä tutkimuksessa lähestyin uskonnonvapautta uskonnonvapauden positiivisesta näkökulmasta eli mahdollisuudesta uskoa. Toisin sanoen kuoleville tarjotaan mahdollisuus harjoittaa uskontoa ja vapaus uskoa oman vakaumuksen ja tahdon mukaisesti. (L453/2003). Erityisesti painotin tässä työskentelyssä kuolevan oikeuksien julistuksen kohtaa ”Minulla on oikeus keskustella ja kertoa uskonnollisista ja/tai henkisistä elämyksistäni riippumatta siitä, mitä ne merkitsevät muille.” (ETENE ,2002, s. 51).

Toinen eettisen pohdinnan näkökulma liittyi saamen kieleen. Saamen kielilakiin pohjautuu (L1086/2003) saamenkielisten oikeus saada kommunikoida valitsemallaan kielellä. Enontekiön kunta kuuluu saamelaisten kotiseutualueeseen, mikä tarkoittaa lain erityistä huomioon ottamista. Uskonnonvapauden ja uskonnon harjoittamisen vapaus kytkeytyy siten myös kielellisiin oikeuksiin. Erityisesti kuoleman lähestyessä on tärkeää tarjota kuolevalle mahdollisuus saada harjoittaa ja osallistua hengellisyiden harjoittamiseen äidinkielellään. Tämän työn tarkoituksena oli ottaa huomioon kielioikeudet ja sisällyttää oppaaseen hartaustekstit ja virsien sanat ja Raamatunkohdat pohjoissaamen kielellä.

Haasteelliseksi kuolevan potilaan kohtaamisen muodostaa se, miten varmistetaan kuolevan tahto osallistua hengelliseen kohtamiseen, jos hän ei enää pysty ilmaisemaan sanallisesti tahtoaan. Muistisairaana kohdalla puhe on voinut jäädä jo aiemmin pois. On toimittava eettisesti oikein ja selvitettävä henkilön aiemmin ilmaisema tahto liittyen hengelliseen tuen tarjoamiseen. Ellei se ilmene virallisesta kirjallisesta dokumentista, esimerkiksi hoitotahdosta, niin se on pyrittävä selvittämään läheisten ja omaisten kautta.

Toisaalta tässä kohdataan myös omaisten ja läheisten oikeus harjoittaa uskoa kuolevan luona, sillä lähestyvä kuolema on myös heitä koskettava tapahtuma. Läheisillä on oikeus harjoittaa uskontoa kuoleman surun äärellä. Ristiriitainen tilanne syntyy, jos kuoleva ei halua uskonnollisia rituaaleja kuollessaan, mutta omaisille sillä on erityisen suuri merkitys, niin kenen ehdoilla toimitaan? Tuleeko omaisten uskonnon harjoittamisen vapaus ensisijaiseksi vasta kuoleman jälkeen, eli vainajan äärellä ollessa? Se ei toisaalta ole varsinaisesti tutkimuseettinen ongelma, mutta käytännön toteutukseen liittyvä eettinen kysymys.

Kuoleman läheisyyden aiheuttaman tunteiden sanoittamisen vaikeus on todellista ja on paljon tunteita, joita ei voida sanoittaa. (Pulkkinen, 2017, s. 175–180.) Kävin tutkimuksessa eettistä pohdintaa myös valitessani hengellistä aineistoa hartausoppaaseen, jota voidaan käyttää kuoleman läheisyydessä, joko ennen tai jälkeen. Tiedostin, että kuolemaan liittyvä suru on myös erityisen vaikea sanoittaa ja sanoittamisella voidaan auttaa käsittämistä ja käsittelemistä. Sanoittaessa surua lainasanoin voi olla vaara, että ilmaisulla rajoitetaan tai ohjaillaan monimuotoinen käsittämätön ilmiö yksinkertaistettuun ja kaavamaiseen muotoon, joka ei anna oikeutta yksilölliseen ja ainutkertaiseen surun sanoittamiseen. Valitsin Raamatunkohdat ja virret mahdollisimman objektiivisesti, mutta välttämättä oma elämäkokemus ja tiettyjen sanoitusten tuttuus ja lohduttavuus vaikuttaa valintaani. Saamenkielisten tekstien valitsemisessa oli lisäksi otettava huomioon eettisesti kulttuurisensitiivinen näkökulma arvioiden erityisesti kohderyhmän näkemyksiä ja arvostuksia. Tehdäkseni tutkimuksestani objektiivisemmän, luetutin tekstivalintani tutkimuksen toimeksiantajan edustajalla ja saamenkielisen käyttäjäarvioijan edustajalla, minkä jälkeen vielä muokkasini aineistoja.

5.2 Johtopäätökset ja pohdinta

Ryhdyin opinnäytetyöhön käytännön työssä surussa ja kuoleman äärellä ilmeneeseen hoitajien ja läheisten neuvottomuuteen ja arkuuteen ottaa hengelliset asiat puheeksi. Näin tarpeellisena lisätä sekä hoitajien että omaisten

rohkaistumista ja kohtaamisvalmiuksia ja ottamaan hengelliset asiat puheeksi ja toteuttamaan hoitavaa hiljentymistä hengellisellä tasolla kuolevan vierellä. Tilanne on onnistuneimmillaan vastavuoroinen ja tukee molempia osapuolia henkisesti. Toisaalta rukoushetkien yhdessä kokeminen kuolevan kanssa voi vahvistaa omaisten ja läheisten hengellistä elämää ja mahdollisesti lisätä hyvinvointia.

Ripin voi rohkeasti vastaanottaa lähiomainen tai ystävä vieraillessaan laitoksessa ja toisaalta käsitys ripistä tarvitsee päivittämistä siltä osin, että ripittäytyä voi toistuvasti, eikä sen tarvitse liittyä vain kuolinhetken edelle. Virsien laulaminen tai virsien lyriikoiden lukeminen voi olla jo henkisesti lohdullista kuulla, sekä kuolevalle potilaalle että omaisille. Haluaisin tavoittaa hartaus- ja rukoushetkistä lohdullisia saaton hetkiä ja läsnä olevia henkilöitä yhdistäväksi tekijäksi, joka luo levollisen lopun kuolevalle ja ajan jättäjälle ja toisaalta antaen psykososiaalista tukea elämää jatkaville läheisille.

Opinnäytetyön tekemisen aikana koin ammatillista kasvua. Aiemmasta työ- ja opiskelukokemuksesta oli hyötyä kokonaisuudessaan työn valmistumisprosessissa. Samanaikaisesti oli erittäin mielenkiintoista ja antoisaa juuri tarkastella omaa työtä tutkijan näkökulmasta. Diakonian työn ammatillisuus kasvoi erityisesti palliatiivisen hoidon, kuoleman ja surun käsittämisen ja käsitteellistämisen kautta. Saamenkielisen materiaalin jäsentäminen jo sinänsä kehitti sekä kulttuurista että kielellistä ymmärrystä kuin myös kuoleman käsittelemisen vahvistumista sekä suomen että saamen kielellä. Tutkimusaiheeni kuoleman läheisyys ja sen puheeksi ottamisen vaikeus on tutkimuksen sivutuotteena muuttunut osaltani puheeksi otettavuudeksi. Huomasin ottavani asian puheeksi monissa asiayhteyksissä ja aiheesta viriää toistuvasti intensiivisiä keskusteluita, joista tuli kehittävää palautetta. Näin myönteisenä, että kuolema ja suru ja niistä puhuminen voisi pikkuhiljaa palautua inhimilliseen elämään ja vuorovaikutukseen, sillä kuoleman ehdottomuus ja väistämättömyys koskee jokaista ihmistä aikanaan ja rohjetessaan puhumaan kuolemasta pystyy keskittymään elämään ja elämiseen.

LÄHTEET

- Aalto, K., (2004). *Elämän rajallisuus*. Sielunhoidon aikakauskirja 15.
- Agli, O., Bailly, N.& Ferranf, C. (2014). *Spirituality and religion in older adults with dementia: Systematic review*. *International psychogeriatric* 27:5 s. 715–725.
- Anttonen, M.S. (2016). *Kuoleman vaikeuden lievittäminen kuoleman todellisuuden kohtaavassa ja ohittavassa saattohoidossa. Substantiivinen teoria saattohoidosta potilaan, perheenjäsenen ja hoitohenkilökunnan näkökulmasta*. Väitöskirja Tampere.
- A 912/1992 Asetus sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista
9.10.1992/912. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1992/19920912>
- Bengtson, V.& Settersten R.A. (edited)(2016). *Handbook of Theories of Aging*.3rd. edition. New York. Springer Publishing Company.
- Coleman, P. (2013). *Religion and Age*.Kirjassa: *The SAGE Handbook of Social gerontology*.London . SAGE. s.164–173
- Coleman, P. (2016). *Religion, Spirituality and aging*.Kirjassa: *Handbook of theories of aging*. NewYork. Springer Publishing Company.s. 577-590.
- Dannefer, D. & Phillipson, C. (edited)(2013). *The Sage Handbook of Social Gerontology*.London.
- ETENE (2002). *Kuolemaan liittyvät eettiset kysymykset terveydenhuollossa*. Helsinki.
<https://etene.fi/documents/1429646/1559098/ETENE-julkaisu+4+Kuolemaan+liittyv%C3%A4t+eettiset+kysymykset+terveydenhuollossa.pdf/6a1cd043-354c-486d-b554-e9f37159924e>
- Hakola, O., Kivistö, S. & Mäkinen, V. (2014). *Kuoleman kulttuurit Suomessa*.Gaudeamus.
- Hartonen, S. (2021). *Kuolevaisen käsikirja*. Keuruu.
- Hautajaiset (i.a.). Suomen evankelisluterilainen kirkko. [Hautajaiset - evl.fi](http://hautajaiset-evl.fi)
[veahkki ja doarja - evl.fi](http://veahkki-ja-doarja-evl.fi)
- Helminen, J. (toim.). (2016). *Työelämälähtöistä ammattikorkeakoulupedagogiikkaa rakentamassa*. (Diak Työelämä 3). Diakonia-ammattikorkeakoulu. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-493-263-9>

Hyvä tieteellinen käytäntö (HTK) (2023). Tutkimuseettinen neuvottelukunta. [Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa \(tenk.fi\)](https://www.tenk.fi). Saatavilla 31.3.2023.

Hänninen. (2021). *Saattajana-ennakoiva saattohoito-opas omaishoitajien tueksi*. Espoon ja Kauniaisten omaishoitajat ja läheiset ry. Puna Musta oy.2021

Hänninen, J. (2015). *Saattohoito-opas*. Helsinki: Etelä-Suomen Syöpäyhdistys.

Itkonen, J.M. (2019). *Surun virrassa: Läheisensä menettäneiden sielunhoito*. Helsinki.

Karvinen, I. (2015). *Tutkiva kehittäminen työelämäyhteistyönä – esimerkkinä terveysalan ylemmät tutkinnot*. Teoksessa R. Gothoni, S. Hyväri, M. Kolkka, & P. Vuokila-Oikonen (toim.), *Osallisuutta, oppimista ja arviointia. Diakonia-ammattikorkeakoulun TKI-toiminnan vuosikirja 2015* (s. 207–222). (Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja. B Raportteja 60). Diakonia-ammattikorkeakoulu.

<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-493-233>

Kinnunen, M., & Löytty, O.,(2002).*Tieteellinen kirjoittaminen*.Vastapaino Tampere.

Kirkkohallitus (2009). *Sinä olet kanssani-kirkollisten toimitusten opas*. Suomen ev.lut. kirkon kirkkohallituksen julkaisuja 4:2006. Gummerus. Jyväskylä.

Kirkollisten toimitusten kirja (2003). Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkkokäsikirja III.[Microsoft Word - kasuaalitoimitukset - oheispainos.doc \(kirkkokasi-kirja.fi\)](https://www.kirkkokasi-kirja.fi)

Kostamo, P., Airaksinen, T & Vilkkonen,H.(2022). Kirjoita itsesi asiantuntijaksi.Opas toiminnalliseen opinnäytetyöhön. e-kirja.Art House. [Kirjoita itsesi asiantuntijaksi: Opas toiminnalliseen opinnäytetyöhön | Ellibs Library](https://www.ellibs.com)

Kotien rukouskirja .(2010). Toim. Virtanen, K. Lasten keskus oy. Helsinki.

Kübler-Ross, E.& Kessler, D. (2006). *Suru ja surutyö*. Basam Books Oy. Helsinki

Palliativinen hoito ja saattohoito. (2019). Käypä hoito -suositus. Suomalaisen Lääkäriseuran Duodecimin ja Suomen Palliativisen Lääketieteen yhdistyksen asettama työryhmä. Helsinki: Suomalainen Lääkäriseura Duodecim, 2019 www.kaypahoito.fi Saatavilla 11.3.2023.

- Lahti, T. (2020). *Suru*. Duodecim. Helsinki
- L1055/1993. *Kirkkojärjestys*. [Kirkkojärjestys 1055/1993 - Ajantasainen lainsäädäntö - FINLEX®](#) Saatavilla 10.3.2023.
- L 785/1992. *Laki potilaan asemasta ja oikeuksista* 17.8.1992/785.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1992/19920785> Saatavilla 11.3.2023.
- L 812/2000. *Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista* 22.9.2000/812. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2000/20000812>
- L1086/2003. *Saamen kielilaki*. [Saamen kielilaki 1086/2003 - Ajantasainen lainsäädäntö - FINLEX®](#)
- L1326/2010. *Terveystieteiden lakien muuttaminen*.
<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2010/20101326>
- L453/2003. *Uskonnonvapauslaki*. [Uskonnonvapauslaki 453/2003 - Ajantasainen lainsäädäntö - FINLEX®](#)
- Mattila, K.-P., (2023). *Surun ja luopumisen aikaan. Lohtukirja*.
2. painos. Päivä. Tampere.
- Pirhonen, J.P.T & Saarelainen, S.-M. (2022). *Jumalansa unohtaneiden uskonnollisuus*. Teologinen aikakauskirja. 127,4. s. 396-410.
- Pohjoissaamen evankeliumikirja (2002). *Suoma evengelalaš-luteralaš girkogietagirji II, Evangeliumgirji*. Suoma ev. lut girku girkoraddehus. Pieksämäki. [Pohjoissaamen Evankeliumikirja 04.PDF \(kirkkokasikirja.fi\)](#)
- Pulkkinen, M. (2017). *Surun sylissä-suomalaisten kokemuksia menetyksestä*. Helsinki. Kustantamo S&S.
- Pulkkinen, M. (2016). *Salattu, suoritettu ja sanaton suru: Läheisen menettäminen kokonaisvaltaisena kokemuksena*. Väitöskirja. Helsinki.
- Raami, A., (2017). *Älykäs intuitio ja miten käytämme sitä*. Kustantamo SS.
- Ruovttuid rohkosgirji* (1991). Sáme gielat girji doaimmaheaddjit Junttila, V. & Kähkönen, A. Lasten keskus oy. Helsset.
- Saamelaiskäräjät (i.a) [Saamen kielilaki - Samediggi](#) <https://www.samediggi.fi/toiminta/saamen-kieli/saamen-kielilaki/>
- Saarto, T., Lyytikäinen, M., Ahtiluoto, S., Junttila, K., Lehto, J., Finne-Soveri, H., Hammar, T. & Forsius, P. (2022). *Palliativisen hoidon ja saattohoidon kansallinen laatusuositus*. THL. Helsinki. [Palliativisen hoidon ja saattohoidon kansallinen laatusuositus \(julkari.fi\)](#)

- Vielä vähän matkaa (i.a).* Selkokielineen saattohoidon opas. <https://verneri.net/yleis/sites/default/files/dokumentit/pdf>
- Saattohoitopotilaan opas* (2015). <https://www.syopapotilaat.fi/opas/saattohoitopotilaan-opas/> . Suomen syöpäpotilaat ry.Helsinki.
- Selkokielineen saattohoidon opas.(i.a). Selkokielineen saattohoidon opas. *Vielä vähän matkaa* <https://verneri.net/yleis/sites/default/files/dokumentit/pdf>
- Seppänen, M., Vähäkangas, A.& Anttonen, M .S .(2020). *Hyvä kuolema*. Gerontologia 34(4). s.363–367.
- Sálbmagirji. (1993). Jyväskylä. Kirjapaja.
- Sálbmagirji. (1993). Verbum forlag. Oslo.
- Sielunhoidon aikakauskirja (2022). [Keskustelua spiritualiteetista ja hoidosta – Sielunhoidon aikakauskirja](https://sielunhoidonaikakauskirja.fi/2022-2/keskustelu-spiritualiteetista) <https://sielunhoidonaikakauskirja.fi/2022-2/keskustelu-spiritualiteetista>
- Sipola, V. (2022). *Sairaalapapin asiantuntijuus sairaalasielunhoitotyössä. Sairaalapapin, hoitotyöntekijä ja potilaan näkökulma*. Väitöskirja.Tampere.
- Sjöberg, L.M. & Gaup-Grønmo, K. (2019).*Gränsöverskrikande omsorg-exempel från ett kärnsamiskt område*. Omsorg N:o 3-2019.Vigmostad& Bjørke AS Fagbokforlaget.no.
<https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-03-2661-6>
- Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia. (2017). *Arki, arvot ja etiikka: sosiaalialan ammattihenkilön eettiset ohjeet*. <https://talentia.e-julkaisu.com/2017/eettiset-ohjeet/>
- Sosiaalihuoltolaki 1301/2014.
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141301>
- Suomen evankelisluterilainen kirkko (i.a). evankelisluterilainen kirkko.
[ehttps://evl.fi/sanasto/-/glossary/word/Yleinen+pappeus](https://evl.fi/sanasto/-/glossary/word/Yleinen+pappeus)
- Suoma evangelialaš-luteralaš girku (i.a.) [veahkki ja doarjja - evl.fi](http://veahkki.ja.doarjja-evl.fi)
- Talentia (2022). Arvot, arki ja etiikka-sosiaalialan ammattihenkilön eettiset ohjeet. PunaMusta Oy. <https://talentia.lukusali.fi/#/reader/4fb08bf6-d9e1-11ed-bdad-00155d64030a>
- Terveyskylä(i.a.). [Muistisairauksien palliativinen hoito | Palliativinen talo | Terveyskylä.fi \(terveyskyla.fi\)](http://muistisairauksien.palliativinen.hoito|Palliativinen.talo|Terveyskyla.fi)
- THL (2015) Potilasturvallisuusopas. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Opas 15. Tampere. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201205085259>

- Tilastokeskus (i.a) [Kuolleisuus kasvoi vuonna 2021 eniten muistisairauksiin ja koronavirustautiin edellisvuodesta - Tilastokeskus \(stat.fi\)](#) Saatavilla 12.3.2023.
- Tuomi J. & Sarajärvi A.(2002). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Tammi Helsinki.
- Vähäkangas, A. (2021). *Sairaalasielunhoidon tunnustuksellisuus ja pastoraalteologian identiteetti moniarvoistuvassa Suomessa*. Kirjassa: Sielunhoidon teologia. (toim.) Peltomäki, I., Saarelainen, S-M & Salmi-nen, J. Helsinki. s. 135–148.
- Vähäkangas, A. & Anttonen, M.S. (2022). *Saattaminen on yhteistyötä, voisiko diakonia vahvistaa rooliaan kotisaattohoidossa?* Diakonian tutkimus 15/2022 s. 56.
- Vähäkangas, A.& Mäki-Petäjä-Leinonen, A. (2020). *Lähirelaatioiden vaikutus vainajan hautatahdon kunnioittamiseen*. Diakonian tutkimus 2/2020. 18.12.2020. s. 6–26. file:///C:/Users/za111069/Downloads/89866-Artikkelin%20teksti-180740-1-10-20210114.pdf
- WHO (2018). Handbook for national quality policy and strategy: a practical approach for developing policy and strategy to improve quality of care. World Health Organization. License: CC BY NC-SA 3.0 IGO. <https://apps.who.int/iris/handle/10665/272357>
- WHO (i.a.) *Palliative care*. [Palliative care \(who.int\)](#)

LIITE 1. Matkan lopulla opas

MÁTKI LOAHPAS MATKAN LOPULLA

Hengellisen hartaustuokion opas kuoleman lähellä
Vuoiŋnalas rohkosbođđu neavvu jápmima lahka

Sointu Jokiniemi
Sosiaali- ja terveysalan ammattikorkeakoulututkinto Sosionomi (AMK)-diakoni
Opinnäytetyö, 2023.

Johdanto /Álggahus

Tämä hengellisen hartauden opasvihkonen on tuotettu osana Diakonia-ammattikorkeakoulun kehittämispainotteista opinnäytetyötä. Se on tehty yhteistyössä Enontekiön seurakunnan kanssa. Oppaan tarkoituksena on ennakoitavan kuoleman läheisyydessä mahdollistaa hengellisen tuen tarjoaminen kuolevalle ihmiselle. Oppaassa on kootusti keskeisiä kristinuskon opinkappaleita, rukouksia ja Raamatun tekstejä. Hartauteen soveltuvia rukousaiheita ja hiljentymisen tuen tekstejä, jotka ovat sellaisenaan tai sovellettuna hyödynnettäviä.

Dát vuoiŋŋalas rohkosbođđu rávvagihpa lea buktojuvvon oassin Diakoniaámmatallaskuvla ovddidandeattui oahpočájehan barggu. Dat lea dahkon ovttasbarggus Eanodaga searvegoddiiin. Rávvagihpaga ulbmil lea fállat vuoiŋŋalaš doarjaga vurdojuvvon eallima loahpas. Gihppagii lea čohkkejuvvon guovddáš kristtalaš oahppokapitaliid, rohkosfáttaid ja Biibbala teavsttaid javohuvvama váras. Daid sáhtta geavahit nu go heivve.

Pohjoissaamenkieliset rukoukset, Raamatun tekstit ja virsien sanat ovat omana kokonaisuutena ja suomenkieliset omana kokonaisuutena. Virsien osalta ne poikkeavat toisistaan, mutta tekstit ja rukoukset ovat samansisältöiset.

Sámegillii rohkosat, Biibbal teavsttat ja sálmmat leat oppalohká sierra. Sisdoallu lea seamma rohkosiin ja biibbalteavsttain sihke sámegillii ahte suomagillii muhto sálmmat eai leat seamma.

Yksityinen rippi eli synnintunnustus ja synninpäästö on mahdollista toteuttaa kenen tahansa seurakunnan jäsenen toimesta. Rippi toteutetaan kaavan mukaan. Virret voivat olla vapaavalintaisia.

Sierra rihpa dahje suddudovddastus ja suddubeastin lea vejolaš ja rihpa sáhtta valdit vuostái giinu searvegotti lahttu. Rihppa doaimmahuvvo dihto ordnega mielde. Sálmmat sahta váljjet miela mielde.

Kuoleman lähellä ihminen kokee usein voimattomuutta yrittäessään lohduttaa kuolevaa potilasta. Tärkeintä ei ole muodollisuus, vaan aito inhimillinen kohtaaminen ja rohkea ja hyväksyvä läsnäolo kuolevan vierellä. Sanattomallakin läsnäololla on lohduttava ja tukeva vaikutus.

Jápmima lahkosis olmmoš dovda fámuhisvuoda go geahččala jeddet olbmo gii lea manjimusaidis alde. Dehaleamoš ii leat formala meannudeapmi, báicce olmmošlaš deaivadeapmi ja roahkatvuolta miedusteamin. Sánehis doarjja jedde.

Vinkki: Virsiä voi löytää helposti internetistä virsikirja.fi sivustolta ja se toimii hyvin myös mobiiliversiona. Hakusanalla tai numerohauulla löytyy virsi ja lisävalikosta voi myös kuunnella virren 1. säkeistön laulettuna tai säestettynä.

Geahči: Sálmmaid sáhta gávdnat álit suomagillii interneahhtás **virsikirja.fi** siiduin ja dat doaibmá maid mobiillain. Ohčansanin dahje sálmma nummiriin gávdno ja fálloholggas sáhta maid guldalit 1. vearsa lávl-lojuvvon dahje čuojahuvvon.

Enontekiön seurakunnan yhteystiedot, joihin voi ottaa yhteyttä: kirkkoherra 040 7570047 ja diakoni 040 6329017 ja seurakuntamestari 040 7702073

Eanodaga searvegodde virgeolbmuid oktavuodadieđut, geaidda sáhta váldit oktavuolta : girkohearrá 040 7570047 ja diakonijabargi 040 6329017 searvegoddemeašttir 040 7702073

MATKAN LOPULLA

Virsiä lohduksi 338 Päivä vain ja hetki kerrallansa, 492 Ystävä sä lapsien 517, Herra kädelläsi

555 Oi Herra luoksein jää, 30 Maa on niin kaunis,

600 Hyvyyden voiman, 631 Oi joukko valkopukuinen, 341 Kiitos sulle Jumalani, 377 Sun haltuus rakas isäni

971 Maan korvessa

1. Maan korvessa kulkevi lapsosen tie, vaan ihana enkeli kotihin vie.

Niin pitkä on matka ei kotia näy, vaan ihana enkeli vieressä käy, vaan ihana enkeli vieressä käy.

2. On pimeä korpi ja kivinen tie, ja usein se käytävä liukaskin lie.

Jo lapsikin helposti langeta vois, jos käsi ei enkelin kädessä ois, jos käsi ei enkelin kädessä ois.

3. Maan korvessa kulkevi lapsosen tie, vaan ihana enkeli kotihin vie.

Oi laps, ethän milloinkaan ottaa sä vois sun kättäsi enkelin kädestä pois, sun kättäsi enkelin kädestä pois.

Isä meidän rukous,

Isä meidän, joka olet taivaissa, pyhitetty olkoon sinun nimesi. Tulkoon sinun valtakuntasi. Tapahtukoon sinun tahtosi myös maan päällä niin kuin taivaassa. Anna meille tänä päivänä meidän jokapäiväinen leipämme. Ja anna meille meidän syntimme anteeksi, niin kuin mekin anteeksi annamme niille, jotka ovat meitä vastaan rikkoneet. Äläkä saata meitä kiusaukseen, vaan päästä meidät pahasta. Sillä sinun on valtakunta, voima ja kunnia iankaikkisesti Amen.

Apostolinen uskontunnustus

Minä uskon Jumalaan, Isään Kaikkivaltiaaseen, taivaan ja maan Luojaan, ja Jeesukseen Kristukseen, Jumalan ainoaan Poikaan, meidän Herraamme, joka sikisi Pyhästä Hengestä, syntyi neitsyt Mariasta, kärsi Pontius Pilatuksen aikana, ristiinnaulittiin, kuoli ja haudattiin, astui alas tuonelaan, nousi kolmantena päivänä kuolleista, astui ylös taivaasiin, istuu Jumalan Isän Kaikkivaltiaan oikealla puolella ja on sieltä tuleva tuomitsemaan

eläviä ja kuolleita, ja Pyhään Henkeen, pyhän yhteisen seurakunnan, pyhäin yhteyden, syntien anteeksiantamisen, ruumiin ylösnousemisen ja iankaikkisen elämän.

Herran siunaus

Herra siunatkoon meitä ja varjelkoon meitä. Herra kirkastakoon kasvonsa meille ja olkoon meille armollinen. Herra kääntäköön kasvonsa meidän puoleemme ja antakoon meille rauhan. Isän ja Pojan ja Pyhän Hengen nimeen Aamen.

Iltarukous: Ilta on tullut Luojani armias ole suojani, Anteeksi synnit antaen, rauhalla siunaa Jeesuksen.

Rukouksia sairauden keskellä: Herra tiedät, etten ole ilman kipua ja kapinaa hyväksynyt terveyteni menetystä. Sinä rakas taivaallinen Isä, et ole hylännyt minua. Siksi rohkenenkin tämän kaiken sinulle kertoa. Mieleni pohjalle on tallentunut lohdutuksen sanoja: Niin kuin on sinun päiväsi, niin on sinun voimasi. Minun armossani on sinulle kylin. Sinun enkelisi ovat alati liikkeellä. (Kotien rukouskirja 2010 s.146)

Psalmien kirjasta kappaleita 108; 130; **25:4-7, 16-18, 20-21; 42: 2-3,5; 51: 3-4, 9, 11-13; 25: 16-18 102: 3-6**

Raamatun tekstejä Mark.6:13 Mark 16: 17-18 Jaak.5: 14-15 Mark. 14:36 Matt 5: 3-4

Rippi ja synninpäästö

1. Virsi

1. Rippikehotus: Isän ja Pojan ja Pyhän Hengen nimeen (✠) Herramme Jeesus Kristus on sanonut:”Missä kaksi tahi kolme on kokoontunut minun nimeeni, siinä minä olen heidän keskellensä.”(Matt.18:20). Hän on nytkin luonamme ja antaa meidän kokea läsnäolonsa. Hän armahtaa meitä, kun tunnustamme syntimme. Hän on uskollinen ja vanhurskas. Hän antaa synnit anteeksi ja puhdistaa kaikesta vääryydestä. Nöyryy sen tähden Herran eteen, tunnusta syntisi ja rukoile häneltä anteeksiantoa näin sanoen:
2. Synnintunnustusrukous: Syvyydestä minä huudan sinua Herra. Herra kuule minun ääneni. Tarkatkoot sinun korvasi minun rukoukseni ääntä. Jos sinä Herra pidät mielessäsi synnit, Herra kuka silloin kestää. Mutta sinun tykönäsi on anteeksiantamus, että sinua peljättäisiin. Sen tähden Jumala, ole minulle armollinen hyvyytesi tähden. Pese minut puhtaaksi rikoksestani, puhdistu minut synnistäni, sillä minä tunnen rikokseni ja minun syntini on aina minun edessäni. Herra, armahda minua.
3. Synninpäästö: Herramme Jeesus Kristus on sanonut:”Joiden synnit te anteeksi annatte, niille ne ovat anteeksi annetut.”(Joh.20:23)

4. Rukous: Jumala, rakas taivaallinen Isä. Anna tälle palvelijallesi armoa uskoa tämä syntien anteeksiantamus, jonka itse olet hänelle vakuuttanut. Anna hänelle voimaa yhä uudelleen turvautua armoosi ja laupeuteesi. Auta häntä aina sanaasi ja lupaukseesi luottaen kilvoittelemaan uskon hyvä kilvoitus. Ole hänen valkeutenaan pimeydessä ja voimana heikkoudessa. Vuodata häneen Pyhä Henkesi. Opetä häntä oikein rukoilemaan ja kiinnitä hänet yhä läheisempään yhteyteen Jeesuksen Kristuksen, Vapahtajamme kanssa. Aamen.
5. Virsi: voidaan myös lukea

Rukous sairaan puolesta

1. Psalmi 23. Herra on minun paimeneni, ei minulta mitään puutu. Viheriäisille niityille hän vie minut lepäämään; virvoittavien vetten tykö hän minut johdattaa. Hän virvoittaa minun sieluni. Hän ohjaa minut oikealle tielle nimensä tähden. Vaikka minä vaeltaisin pimeässä laaksossa, en minä pelkäisi mitään pahaa, sillä hän on minun kanssani; sinun vitsasi ja sauvasi minua lohduttavat. Sinä valmistat minulle pöydän minun vihollisteni silmien eteen. Sinä voitelet minut öljyllä; minun maljani on ylitsevuotavainen. Sula hyvyys ja laupeus seuraavat minua kaiken elinaikani; ja minä saan asua Herran huoneessa päivieni loppuun asti.

2. Rukous: Rukoilemme. Kaikkivaltias Jumala, elämän ja terveyden lähde ja niiden apu, jotka turvautuvat sinuun. Me rukoilemme sinua; Armahda tätä palvelijaasi. Anna hänelle voimasi, ja jos sinun tahtosi on, suo hänelle elinpäiviä. Ole hänen kanssaan ja anna hänelle kärsivällisyyttä ja kestävyyttä sairauden kantamisessa. Poikasi Jeesuksen Kristuksen kautta. Aamen.

3. Käden laitto sairaan pään päälle: Herramme Jeesuksen Kristuksen armo ja Jumalan rakkaus ja Pyhän Hengen osallisuus olkoon sinun kanssasi. Aamen.

Rukous kuolevan puolesta

1. Psalmi 51: Jumala, ole minulle armollinen hyvyytesi tähden, pyyhi pois minun syntini suuren laupeutesi tähden. Pese minut puhtaaksi rikoksestani, puhdistä minut synnistäni, sillä minä tunnen rikokseni ja minun syntini on aina minun edessäni. Sinua ainoata vastaan minä olen syntiä tehnyt. Jumala luo minuun puhdas sydän ja anna minulle uusi, vahva henki. Älä heitä minua pois kasvojesi edestä. Äläkä ota pois minulta Pyhää Henkeäsi. Anna minulle jälleen autuutesi ilo, ja tue minua alttiuden hengellä.

2. Rukous: Herra, Jumala, taivaallinen Isä. Ota armossasi vastaan tämä palvelijasi ja anna hänelle anteeksi kaikki hänen syntinsä. Ole hänen turvanansa kuoleman hetkellä ja vie hänet perille iankaikkiseen elämään. Poikasi Jeesuksen Kristuksen kautta. Aamen.

Rukouksen lukija panee kätensä kuolevan pään päälle ja jatkaa: Sinut on pyhässä kasteessa otettu Jumalan iankaikkiseen armoliittoon. Vapahtajamme Jeesus Kristus on luovannut olla kanssasi joka päivä, nyt ja elämäsi loppuun asti. Kun lähtöhetkesi koittaa,

saat uskoa elämäsi turvallisesti Lunastajasi käsiin. Hän kantaa sinut pyhien pariin. olkoon perintöosasi ikuinen rauha ja asuinsijasi iankaikkinen valkeus.

3. Siunaus: Kaikkivaltias Jumala, Isä poika ja Pyhä Henki, siunatkoon sinua nyt ja aina. (✠) Aamen. Jumala- auttakoon myös teitä, omaiset ja ystävät turvautumaan Jeesukseen Kristukseen. Hän antakoon teille voimaa. ”Jumalan rauha, joka on kaikkea ymmärrystä ylempi, on varjeleva teidän sydämenne ja ajatuksenne Kristuksessa Jeesuksessa.” (Fil. 4:7)

Rukoushetki vainajan vierellä

1. Virsi lukien tai laulaen 377 Sun haltuus rakas Isäni

2. Isän ja Pojan ja pyhän Hengen nimeen (✠)

3. Psalmi 116:” Kun huudan häntä avuksi, hän kuuntelee. Kuoleman köydet kiertyivät ympärilleni tuonelan kauhut ahdistivat minua, minut valtasi tuska ja murhe. Silloin minä huusin Herran nimeä: ”Herra! Pelasta minut!” Herra on oikeamielinen ja laupias meidän Jumalamme on armollinen. Herra on avuttomien suojelija. Kun voimani uupuivat hän tuli avukseni. Nyt olen saanut rauhan, Herra piti minusta huolen. Kallis on Herran silmissä hänen uskollistensa henki.”

1. Room.8: 34 ” Kristus Jeesus on se, joka on kuollut, onpa vielä herätettykin ja hän on Jumalan oikealla puolella ja hän myös rukoilee meidän edestämme. Kuka voi meidät erottaa Kristuksen rakkaudesta? Tuskako vai ahdistus vai vaino vai nälkä?”

2. Jäähyväissanat: *Ne voi lausua- joku läsnäolijoista vapaamuotoisesti.*

3. Rukous: Herra Kaikkivaltias Jumala ja Isä, lahjoita hänelle, joka nyt on poistunut luotamme, ikuinen rauhasi rakkaan Poikasi Jeesuksen Kristuksen tähden. Anna iäinen valosi loistaa hänelle. Ole hänelle armollinen ja anna hänelle iankaikkinen elämä. Sinä uskollinen Herra ja Vapahtaja, Jeesus Kristus, johdata hänet, jonka tähden olet vuodattanut pyhän ja kalliin veresi, Jumalan kirkkauteen ja vie hänet pyhien joukkoon nimesi tähden. Armahda myös meitä ja johdata oikealla tiellä, että vaelluksemme päättyy hyvin ja pääsemme mukaan vanhurskusten ylösnousemukseen. Aamen.

4. Isä meidän rukous

5. Siunaus:” Herra siunatkoon meidät ja varjelkoon meidät kaikesta pahasta ja johdattakoon meidät iankaikkiseen elämään. Aamen.

MÁTKI LOAHPAS

Áhčči min: Áhčči min, don guhte leat almmis. Basuhuvvos du namma. Bohtos du riika. Šaddos du dahttu, mo almmis nu maiddai eatnan alde. Atte midjiide odne min

beaivvalas láibámet. Ja atte midjiide min suttuideamet andagassii, nugo maiddai mii andagassii addit min velggolaččaidasamet. Ja ale doalvvo min geahččalusa sisa, muhto beastte min bahás eret. Dasgo du lea riika ja fapmu ja gudni agalašvuhtii. Ámen.

Oskkudovddástus: Mun oskkun Ipmil Áhči ala, Buoteveagalačča almmi ja eatnan Sivadnijeaddji, ja Jesus Kristus ala, Ipmil aidnoriegádan Bártni, min Hearrá, guhte sahkanii Bassi Vuoiŋŋa bokte, riegadii nieida Marias, gillai Pontius Pilatusa vuolde, russiinv-lejuvvui, jámii ja hávdaduvvui, vuolás manai jábmiid riikii, bajásčuožžilii jábmiid luhtte goalmmat beaivve, bajás manai albmái, čohkká Ipmil, dan buoteveagalaš Áhči olges gieđa bealde ja galgá doppe fastain boahit dubmet ealliid ja jábmiid, ja Bassi Vuoiŋŋa ala, bassi oktasaš searvegotti, bassi olbmuid searvivuođa, suttuid ándagassii addojumi, oačči bajásčuožžileami ja agálaš eallima.

Hearrá buressivdnádu: Hearra buressivdnidivččii din ja varjalivččii din. Hearra čuvgešii muođuidis didjiide ja livččii didjiide árbmugas. Hearra jorgalivččii muođuidis din beallái ja attášii didjiide ráfi. Áhči, Bárdni ja Bassi Vuoiŋŋa nammii. Ámen.

Eahketrohkos: Mii oadđinsadjái veallánit ja váimmus dus mii ánuhit. Min rihkkumiid don luoittášit ja háldosat min válddášit. Dán ala ámen cealkit mii, du engel min dál gáhttešii. Dál oadđinsadjái veallánit ja Jesus nammii oadđajit. (Salbma 350 2,6,)

"Mun giittán du, almmálaš Áhčči, ráhkis Bártnat Jesusa Kristusa boktii, ahte leat vássán beaivvi mu árbmolaččat várjalan. Bivddán du: atte ándagassii buot mu suttuid, maiguin lean boastut dahkan, ja várjal mu árbmolaččat boahite ija. Mun attán iežan rupmaša ja sielu, iežan ollásit di gieđaid gaskii. Du Bassi engelat lehkose muinna, amas bahás vašálaš oažžut mus makkarge válddi. Ámen. (Katekismus 2012 s. 105.)

Biibbal teavsttaid Sálmmaid girjji: 108; 130; **25:4-7, 16-18, 20-21;** 42: 2-3,5; 51: 3-4, 9, 11-13; 25: 16-18 102: 3-6

Biibbal teavsttaid: Mark 6:13 Mark 16: 17-18 Jaak.5: 14-15 Mark. 14:36 Matt 5: 3-4

Rohkos: Hearrá Ipmil stuorra lihkohisvuolta lea deaivan mu. Fuolat ja morrašat cuvkejit mu. In gávna luotta, in sisa inge olggos. Ipmil leage árbmugas ja veahket. Atte fámu guoddit da, maid vuolggahat. Ale divtte balu hálddášit mu. Jos ealán dahje jámán, de lean du luhtte ja don leat mu luhtte Ipmil. Hearrá mun vuorddán du bestojumi ja válddegotti. (Ruovttuid rohkogirji 1991 s. 135)

Eahketrohkos: Mii oadđinsadjái veallánit ja váimmus dus mii ánuhit. Min rihkkumiid don luoittášit ja háldosat min válddášit. Dán ala ámen cealkit mii, du engel min dál gáhttešii. Dál oadđinsadjái veallánit ja Jesus nammii oadđajit. (Salbma 350 2,6,)

Sierra rihpašeapme/ Yksityinen rippi Sierra rihpašeames gii ihkinassii sáhttá dovddastit suttolašvuodas dahje mannu dihto suttu ja oažžut suttubeastima. Rihpa sáhttá váldit vuostái báhppa, searvegotti eará bargi dahje **giinu searvegotti lahttu**.

Sálbma: 427; 5 Mii ovdii arbmoaltara, buot nođiid guođdit, morrasa. Go almmi arbmu liggeda de giittusálbma čuojiha, de giittussálbma čuojiha.

Rihppaávžzuhus: Ahčči ja bardni ja Bassi vuoiŋŋa nammii. (✠) Ipmil dovda min buorebut go mii ieža. Don sáhtát luohttit dasa. Mii leat dál Ipmila ovddas. Don oaččut sárdnut sutnje biibbalsálmma sániiguin: "Don dieđát visot. Dat lea munnje menddo ovddolaš, dat lea ilá allat, mun in árvit dan." (Sál 139: 6) Dovddas dál sutnje suttuidat ja sivalašvuodát.

Suttudovddastus: Ipmil, almmalas Áhččamet. Mun lean suddudan du vuostái mángga láhkái jurdagiiguin, sániiguin ja daguiguin ja rihkkon du bassi dáhtu. Suddu deaddá mu oamedovddu. Don oainnát maiddáid daid suttuid, main mun in ieš oppa dieđe. Gáđan buot dán ja rohkadalan: Leage munnje árbugas, suova mu suttuidan ándagassii rahkis Bártnat Jesusa Kristusa dihtii.

Suttubeastin: Hearamet Jesus Kristus lea cealkán: " Geaidda dii addibehtet sin suttuid ándagassii, de sidjiide leat dat ándagassii addojuvvon (Joh.20:23). Dan dihtii oaččut oskut, ahte suttubeastin, man mun gulahan dutnje, lea Ipmila ándagassiiaddoju-pmi.

Jesusa Kristusa balvaleaddjin mun cealkkan dutnje buot suttuidat andagassii, ja dan suttuidat ándagassiiaddojumi mun gulahan dutnje Ahči ja Bártni ja Bassi Vuoiŋŋa nammii (✠). Ámen.

Rohkos: Rohkadallot mii buohkat ovttas Hearra rohkosa

Áhčči min, don guhte leat almmis. Basuhuvvos du namma. Bohtos du riika. Šaddos du dahttu, mo almmis nu maidai eatnan alde. Atte midjiide odne min beaivvalas láibámet. Ja atte midjiide min suttuideamet andagassii, nugo maidai mii andagassii addit min velggolaččaidasamet. Ja ale doalvvo min geahččalusa sisa, muhto beaste min bahás eret. Dasgo du lea riika ja fapmu ja gudni agalašvuhtii. Ámen.

Buressivdnadus: Hearrá sivdnidehkos min ja várjalehkos min buot bahás ja laidejehkos min agalaš eallimii. Ámen.

Rohkosboddu, go lagaš olmmoš lea japmán

1. Sálbma 386 3–4: Don japmet vai mun beasašin, du mánnan, Ipmilan, ja vain mun geainnu gávnašin du lusa Hearrážan. Don rahpet uvssa almmiide go vuitet japmima, ja danne ealidettiinan du Jesus ráhkistan.

2. Álggahus: Áhčči, Bardni ja Bassi Vuoiŋŋa nammii (✠)

3. Sálbma 23: Hearra lea mu báimman ii mus vaillo mihkkige. Son livvuda mu ruonas gittiide vuoiŋŋadusa čázi lusa son mu láide. Son áhpsammahttá mu sielu, son doalvu mu rivttes bálgaid mielde namas dihte. Vaikko mun vadjolvččen japminsuoivana leagis, de in mun bala bahás. Dasgo don leat mu mielde, du soabbi ja baimmansoabbi, dat jedđeba mu. Don lágidat munnje beavddi mu vašálaččaid čalmmiid ovdii. Don vuoiddat mu oaivvi oljjuin, mu juhkanlihtti dievvá badjel ravddaid. Duođaid buorrevohta ja árbmu-gasvohta miedustit mu buot mu eallinbeaivviid, ja mun beasan ássat Hearra viesus eal-liman loahpa rádjai.

4. Biiballohkan Rom.8:34–35: Kristus lea dat, guhte lea japmán ja vela sakka eam-bbo, guhte lea maiddái bajasčuoččál-dahttojuvvon, guhte maiddai lea lpmil olgeš gieđa bealde, guhte maiddai ovdanloaiddasta min ovddas. Gii mahtta earuhit min Kristusa rahkisvuodas eret? Atestusgo dahje ballu dahje doarradállojummi dahje nealgi dahje álas-vohta dahje váddu dahje miehkki?

5. Maŋimus dearvvuođat : *Soames guhte lea mielde, sáhtta cealkit earrosánit oa-neháččat.*

6. Rohkos: Hearra, buotveagalaš lpmil ja Áhčči. Skenke sutnje, guhte lea dal vuolgán min luhtte eret, agalaš ráfi rahkis Bartnat Jesusa Kristusa dihtii. Divtte agalaš čuovgasat báitit sutnje. leage sutnje árbmugas ja suova sutnje agálaš eallima. Don oskkaldaš Hearra ja Beasti, Jesus Kristus, laide, gean dihtii don leat golggahan bassi ja divrras varat, sisa lpmil hearvásvuhtii ja doalvvo su basiid jovkui namat dihtii. Árpmit maiddái min ja láide rivttes geainnu alde, vai vadjolussamet nohka bures ja mii beassat mielde vánhurskásiid bajásčuožžileapmai. Ámen.

7. Rohkadallot buot ovttas Áhčči min: Áhčči min, don guhte leat almmis. Basuhuvvos du namma. Bohtos du riika. Šaddos du dahttu, mo almmis nu maiddai eatnan alde. Atte midjiide odne min beaivvalas láibámet. Ja atte midjiide min suttuideamet andagassii, nugo maiddai mii andagassii addit min velggolaččaidasamet. Ja ale doalvvo min geahččalusa sisa, muhto beaste min bahás eret. Dasgo du lea riika ja fapmu ja gudni agalašvuhtii. Ámen.

8. Buressivdnádus: Hearra sivdnidehkos min ja varjalehkos min buot bahas ja láidejeh-kos min agalaš eallimii. Ámen.

Sálbma740á (Norggas almmustuvvon sálbmagirji)

1. O vieljat ja oabbat dál Hearnás, din namaid mun namahan dál, ja jurddašan iluin dan beaivvi, go siiddas mii čoagganit fas.

2. Dat siida ii giedain leat dahkkon, dan Hearra lea rahkadan ieš, vai árbin dan oažžut mii váldit, go nohkan lea matkamet mis.
3. Gal dávja mii oktii fas boahit ja illudit lavlumin mii, mii buktá dan beaivvi min muitui aht´ siiddas mii coagganit fas.
4. Muht´davja go lávlla lea nohkan, de ustibat earránit fas. Mii mannat min eanalaš fidnui iesguhtet su siiddasis fas.
5. Gos jápmin min fargga fas viežžá, dán ovttá ja nuppi vel ain. Ja irgámet Jesus son vuordá su almmalaš siiddasis min.
6. Go vieljažiid lohku lea dievvan ja maŋemus merkejun lea, de doalvu gal valje-jummiiddis dan almmálaš siiddasis son.
7. De kruvnnuiguin agalašvuodas, sii truvnno luht illudit gal- ja návddašit dievvasit iluin maid morrašiin gilván leat dál.
8. Dat beaivi lea vissa juo lahka, geahc´mearkkat dan čájehit nu, aht´irgámet moarsi dál viežžá. O Hearrámet, boadašit juo!
9. De bissot ain vieljat ja oappát, dii oskku ja rohkosa sis´, vai agalaš ráfi eat masse, vai maŋái eat bažáše mii.
10. Dál baze fas dearvan, mii cealkit. Eai buohkaiguin oaidnal mii šat, eat ovdal go dupmui mii boahit, gos earran eat goassage šat.

Sálbma 417 Jesusis mun lávllun (VK 276)

1. Jesusis mun lávllun, Jesus birra fal, geas mun ándagassii ožžon, oaččun dál, geas mun ándagassii, ožžon, oaččun dál.
2. Son mu stuorra sudduid, sihkui varainis, valddii suddu šlava eallit árbmustis, valddii suddu šlava eallit árbmustis.
3. Botkii Sáhtan firpmiid, jápmin čatnasiid, fargga friddjan dagai, botkii guovlasiid, fargga friddjan dagai, botkii guovlasiid.
4. Hearra iežas mánná, almmi gonagas, kruvnnu oaččun oktii, riikka árbbolaš, kruvnnu oaččun oktii riikka árbbolaš.
5. Beasan dohko ássat gollegavpogii, dolvojuvvon guossin almmi heajaidii, dolvojuvvon guossin, almmi heajaidii.

Sálbma 470 (VK 630)

1. O joavku vilges biktasiin, lea nu go gaissát ceaskamin. Dat buhtisin lea Jesusis su varain bassojun. O truvnnu ovddas čuožžumin duot joavku stuoris šearrámin. Sii stuorra gudni árben leat, lea vuoitu ávvu sin. Ii giksi moraš deatte šat, sii ávdugasat almmis leat ja giitosiid main loahpahii, gulahit básonat.
2. Máilbmi badjelgeahčai sin, dal sii leat dahkkon hearvásin. Sii almmi sis dál ávus leat kruvnnuset guoddimin. Sii ledje dáppe givssidun ja ruossageainnus

geahččalun. Dal Ipmil luhtte čuovgasis lea moraš vuitojun. De basiid joavku ávvuda, lea gávdnan eallin ádjaga, ja Lábbainis dat Hearráinis fas iluin gávnada.

Biibbal Sálmmaid girjji: Sál. 108; 116; 130

Biibbal teavsttaid: Mark. 6:13, Mark. 16:17–18, Jaak. 5:14–15

Pappi tukee kaikkia

Papin voi kutsua luokseen sairaalakäynnille tai kotikäynnille, kun haluaa sielunhoidollista tukea. Pappi järjestää pyydettäessä yksityisen ripin ja ehtoollisen. Paikallisseurakunnan pappiin saa yhteyden soittamalla tai pyytämällä hoitajia ottamaan yhteyttä. P.040 757 0047

Diakoniatyöntekijä sairaan tukena

Myös muut kirkon työntekijät, erityisesti diakoniatyöntekijät, tukevat sairasta ja hänen läheisiään. He vierailevat kodeissa, sairaaloissa ja laitoksissa. Monissa seurakunnissa on myös vapaaehtoisia, jotka voivat tarvittaessa auttaa kotona asuvaa sairasta. Apu voi olla kaupassa käyntiä, seurana olemista tai ulkoilemisessa avustamista.

Kun oma tai läheisen sairaus tuntuu raskaalta, ja kaipaat tukea, niin ota yhteyttä seurakunnan diakoniatyöntekijään. Diakoniatyöntekijän voi pyytää kotiin käymään, ja tarvittaessa hänen kanssaan on mahdollista sopia muutama säännöllinenkin kotikäyntiaika. P. 040 632 9017

Diakoniatyöntekijän kanssa voi keskustella mieltä painavista huolista. Diakoniatyöntekijä kunnioittaa aina asiakkaansa oikeutta omiin keskusteluaiheisiin. Hän on virkansa puolesta vaitiolovelvollinen – eli keskustelut jäävät kahdenkeskiksi. Diakoniatyöntekijän kanssa voi myös rukoilla, laulaa tai lukea Raamattua, jos itse sitä haluaa.

Diakonijja veahkeha: (evl.fi samegillii)

Diakonijja lea kristtalaš ráhkisvuhtii vuodđuduvvi veahkeheapmi ja bálvleapmi. Dat lea kristtalaš olbmo eallinvuohki, man vuodđun lea Jesusa gohčus: "Ráhkis iežat lagamučča nu go iežat." Ulbmilin lea veahkehit olbmo ollislaččat. Diakonijja lea okta girku vuodđobargguin.

Buot searvegotti bargit leat du ja du gažaldagaid várás. Ságastallamat leat luhtolaččat.

Váldde oktavuoda:

- go lea birgejumiin váttisvuodát
- go leat oktonas
- go dárbbášivččet doarjjaolbmo
- go vuoinjalaš áššit deddet
- go dárbbášat ovddasrohkosa
- go dárbbášat gaskaboddosaš kriisaveahki omd. ekonomalaš váttisvuodaid čoavdimii.

Sáhtát váldit oktavuoda diakonijabargái maid dalle, go

- háliidat searvat eaktodáhtolaš bargui
- háliidat oasálastit riekkisdoaimmaide, mátkkiide ja leairraide.
- dus leat jurdagat mot diakonijabarggu ovddidit

Lähteet/ Gálddut:

Hautajaiset (i.a.). Suomen evankelisluterilainen kirkko. [Hautajaiset - evl.fi](http://Hautajaiset-evl.fi)
[veahkki ja doarjja - evl.fi](http://veahkki-ja-doarjja-evl.fi)

Junttila, V.&Kähkönen A. (1991). *Ruovttuid rohkosgirji*. Lasten keskus oy. Helsset

Kirkkohallitus (2009). *Sinä olet kanssani-kirkollisten toimitusten opas*. Suomen ev.lut. kirkon kirkkohallituksen julkaisuja 4:2006. Gummerus. Jyväskylä.

Virtanen, K., toim. (2010). *Kotien rukouskirja*. Lasten keskus oy. Helsinki.

Sálbmagirji. (1993). Dohkkehuvvon Suoma evangelaláš-luteralaš girku girkolaš coahkimis 10.1.1993. Gummerus.Jyväskylä.

Pohjoissaamen evankeliumikirja (2002). Suoma evengelaláš-luteralaš girkogiehtagirji II, Evangeliumgirji.Suoma ev.lut girku girkoraddehus. Pieksämäki. [Pohjoissaamen Evanke-liumikirja 04.PDF \(kirkkokasikirja.fi\)](http://Pohjoissaamen-Evanke-liumikirja-04.PDF(kirkkokasikirja.fi))

Evl.samegillii(i.a). Evagelaláš-luteralaš girku sámegillii. <https://evl.fi/sapmi>

Kirkollisten toimitusten kirja (2003) Pohjoissaameksi sierra rihpašeapme. [https://kirkkokasikirja.fi/psaam/247 sierra rihpaseapme pdf \(untitled \(kirkkokasikirja.fi\)\)](https://kirkkokasikirja.fi/psaam/247_sierra_rihpaseapme_pdf_(untitled_(kirkkokasikirja.fi)))

Kirkollisten toimitusten kirja (2003) Suomen evankelisluterilaisen kirkon kirkkokäsikirja

Kirkollisten toimitusten opas (2009). *Sinä olet kanssani*. Gummerus.Jyväskylä.

<https://evl.fi/documents/1327140/55718882/Sin%C3%A4+olet+kanssani.+Kirkollisten+toimitusten+opas.pdf/df32c4ea-590c-6823-cd34-755760ad4448>

Virsi- ja laulukirja (1986). Suomen evankelisluterilaisen kirkon virsi- ja laulukirja. Pieksämäki 1988. Toisen painos.

Hautajaiset (i.a.). Suomen evankelisluterilainen kirkko. [Hautajaiset - evl.fi](http://hautajaiset.evl.fi)
[veahkki ja doarja - evl.fi](http://veahkki.ja.doarja.evl.fi)

Suomen evankelisluterilainen kirkko (i.a.). Veahkki ja doarja. [veahkki ja doarja - evl.fi](http://veahkki.ja.doarja.evl.fi)

Ruovttuid rohkoskirja (1991). Junttila, V. (toim.) Lasten keskus Oy.Helsset.